

Høyreekstremisme

Religionens tilbakekomst har vært forkynt med ujevne mellomrom i flere tiår, og kommer som et tilbakevendende *nota bene* til en allmenn forståelse av vestlig kultur som sekulær. Men måten religionen kommer tilbake på endrer seg. Etter årtusenskiftet stod alternativmesser, Märtas engleskole og nyåndelighet på dagsorden. Samtidig entret religion av et helt annet kaliber offentligheten 11.september 2001, i form av Al Quidas terrorangrep på USA. 22.juli 2011 fikk norsk og internasjonal offentlighet høyreekstrem terror på sakskartet, sammen med et manifest som propaganderte en kristen identitetsretorikk. Det siste tragiske utfallet av denne siste utviklingen i vår egen sammenheng er drapet og terrorangrepet som ble utført i Bærum 10.august i år. Også her kom kristen identitetsretorikk i søkelyset. I tillegg til dette, har vi nasjonalt og internasjonalt i løpet av de siste årene fått en høyrepopulistisk bølge som forkynder en kristen identitetspolitikk. I Norge er kanskje FrP's Sylvi Listhaugs bruk av korset rundt halsen det fremste kjennetegnet på denne bølgen. Samtidig ser vi religion gjøre seg gjeldende i offentligheten på lignende måter i Sverige, Finland, Polen, Ungarn, USA og Brasil.

I dette nummeret retter NNK oppmerksomheten på høyreekstrem og høyrepopulistisk bruk av kristendom. Hva skjer når «kristne verdier» og kristen tradisjon gjøres til argument for høyreekstremisme, ja hvordan er det egentlig mulig? Hvordan relaterer høyrepopulistisk kristendom seg til Den norske kirke? Hvordan bør Den norske kirke relatere seg til den høyrepopulistiske bruken av kristendom, og hva gjør prester og menigheter på lokalplan når høyreekstrem terror rammer? Disse er noen av spørsmålene vi stiller i magasindelen i dette

nummeret, som åpner med «Ekstreme kaprer religionen» av journalist Morten Smedsrud. Her gir Smedsrud en presentasjon av hvordan kristen tradisjon tas til inntekt for høyrepopulistiske og ekstreme holdninger i dagens Norge og Skandinavia. Deretter trykker vi et intervju med ekstremismeforsker Sindre Bangstad, som utforsker hvilken funksjon kristendommen har som politisk maktmiddel blant høyreekstremer og i høyrepopulismen, og hvordan Den norske kirke kan og bør forholde seg til dette. Deretter intervjuer vi den som var fungerende prost i Bærum da terroranslaget og drapet skjedde 10. august, i en tekst som gir innblikk i hvordan kirken på lokalplan forholder seg til terror når det faktisk skjer, og hvilke lokale nettverk og strukturer som kan aktiveres og lette krisearbeidet. Disse strukturene handler ikke minst om et forarbeid med muslimsk-kristen dialog og #tryggibønn, som behandles i magasindelens siste tekst, skrevet av Hanna Barth Hake.

*Halvard Johannessen og Thomas Wagle
nummerredaktører*

I disse dager sender vi ut faktura for 2019 på mail og i post. Redaksjonen oppfordrer fortsatt alle abonnenter til å sende inn e-postadressen sin til **nytt-norsk-kirkeblad@teologi.uio.no** om du ikke har gjort det allerede. Vi går over til elektronisk fakturering av kostnads- og miljøhensyn, men mangler fortsatt mange epostadresser. Meld gjerne fra til oss hvis du ønsker studentpris eller pensjonistpris på bladet i 2020. Husk også å melde fra hvis du bytter epostadresse eller vanlig postadresse. Vi gjør vårt beste for å oppspore flyttede abonnenter, men vil gjerne unngå at dere mottar bladet forsinket når vi blir nødt til å ettersende manuelt.

Vennlig hilsen
Marte Holm Simonsen
redaksjonssekretær"

Magasin

Ekstreme kaprer religionen

Artikkelen er skrevet for forskningsmagasinet Apollon august 2019, og er gjengitt i NNK med tillatelse.

Høyrepopulister bruker kristendommen til å hegne om sitt og svartmale migranter. «Festning Europa» er en kristen borg som holder muslimene ute.

Slik kan det i alle fall se ut dersom man studerer høyrepopulistisk og høyrenasjonalistisk retorikk. Den såkalte flyktningkrisen i 2015, har nemlig forsterket et allerede framtreddende fenomen: I møte med en oppfattet ytre trussel hegner enkelte grupper mer om det de oppfatter som kjernen i sin verden, selv om dette er tradisjoner og verdier de har blåst av i mindre turbulente tider. I Nord-Europa er dette, på godt eller vondt, kristne tradisjoner og verdier.

– Dagens populistiske høyrenasjonalister legger vekt på ekskluderende nasjonalisme, felles opphav og arv. De lager ofte en ensidig kobling mellom kriminalitet og islam, der migranter fra muslimske majoritetsland og deres etterkommere framstilles som en eksistenstrussel mot kristne verdier og vestlig samfunnsorden, sier Cathrine Thorleifsson.

Hun er forsker ved Senter for ekstremismeforskning (C-Rex) på Universitetet i Oslo. Thorleifsson la i vår siste hånd på en artikkel om hvordan nordiske populister i stadig større grad bruker religion og kristendomsretorikk for å sanke velgere.

Sammen med C-Rex-forsker Anders Ravik Jupskås har hun skrevet kapittelet «Nordic Nationalists and Identitarian Christians in the Age of Migration» i boka *Contested Hospitalities in a Time of Migration: Religious and Secular Counterspaces in the Nordic Region*, som nylig er sluppet på forlaget Routledge.

Farvel solidaritet?

Det første utslaget i Vesten av den såkalte flyktningkrisen for fire år siden var en bølge av humanitær gjestfrihet. Tyskland nærmest åpnet grensene for syrerne, mens Sverige var på en god andre plass.

Snart ble imidlertid gjestfriheten dempet av krav om restriksjoner og grensekontroll. I våre nærmeste naboland ble flyktningkrisen brukt av høyrenasjonalister til å lage en kobling mellom migrasjon og den angivelige trusselen islam utgjør mot vestlige samfunn.

– Vi så raskt en mer fiendtlig retorikk som bygger opp under fremmedfrykt. Dette fikk etter hvert stadig mer plass i den offentlige samtalen. Det som egentlig var en humanitær krise og en koordineringskrise i EU, ble framstilt som en sikkerhets- og identitetskrise for hele Europa, sier Thorleifsson.

Populistiske nasjonalister spiller ofte på frykt og nører redsel for det ukjente og fremmede.

– Man kan se på dem som politiske entreprenører, som kreativt bruker religiøse identiteter og tradisjoner til å definere hvem som kan, og ikke kan, tilhøre en nasjon, sier Thorleifsson.

I Ungarn har den autoritære statsministeren Viktor Orbán i økende grad brukt kristendom til å presentere seg selv som den store beskytteren og redningsmannen av en nasjon i fare.

– Rasjonelle bekymringer over for eksempel konsekvensene av migrasjon på økonomi og kultur oversettes ensidig til forenkede skremmebilder, forteller Thorleifsson.

Polariserende nasjonalisme

Thorleifssons konklusjoner er basert på hennes feltarbeid blant populistiske nasjonalister flere steder i Europa.

Høyrepopulistene tilbyr økonomisk og kulturell proteksjonisme til folk som er skuffet over globaliseringens konsekvenser, som nyliberal, økonomisk omstrukturering og endringer i demografien.

– Felles for dem var ønsket om å beskytte og bevare den jødisk-kristne sivilisasjonen. De framstiller migranter fra muslimske land som en eksistensiell trussel, mot nasjonal identitet, levemåte og kristen sivilisasjon, forteller Thorleifsson.

Forskerne definerer populistisk nasjonalisme som ekskluderende og polariserende nasjonalisme som setter moralsk rene og dydige «innsidere» opp mot en gruppe interne, eller eksterne, «outsidere».

– Det handler egentlig om *nativisme* – ideen om at visse mennesker og krefter truer det opprinnelige «folket». Religionen brukes som et instrument til å ekskludere andre.

De populistiske nasjonalistene har tilsynelatende liten vilje til å se individene i gruppen av nyankomne.

– De ønsker å gjøre distansen så stor som mulig, så man ikke skal bli berørt av «the calling of the other», som det heter, forteller Thorleifsson.

Dette ser man tydelig når enkeltmedlemmer i innvandringsbefolkningen bryter samfunnets lover.

– All kriminalitet blir knyttet til hele kategorier av mennesker. Selektive funn av faktisk kriminalitet blir skalert opp til å gjelde hele grupper av mennesker. Nasjonalister koblet raskt flyktninger ensidig til terrorisme, selv om det ikke var noen gode holdepunkter for det.

Ekskluderende, kristen retorikk

Etter å ha studert høyre-radikale partier i Ungarn, Storbritannia og Sverige, vendte Thorleifsson blikket mot Norge.

– Selv om verken svenske Sverigedemokraterna eller norske Frp har noen bekjennelsesparagraf, mobiliserer enkelte politikere fra begge partier ved å bruke en ekskluderende, kristen retorikk.

I artikkelen foreslår forfatterne at religionen er blitt *kuppet* av populistene. Sverigedemokraterna har også tidligere vært opptatt av kristendommen. Dette har blitt mer framtrødende de senere årene, med partilederen Jimmie Åkessons stadige referanser til kristen kulturarv.

– Det kan betraktes som et paradoks at et selverklært sekulært parti som Sverigedemokraterna sier at innvandringen, spesielt fra muslimske land, må begrenses for å beskytte svensk kultur og identitet som er forankret i kristen arv og tradisjoner.

Partienes framvekst kan tolkes som et verdipolitisk opprør mot etablerte partier på høyre- og venstresiden. Forskere beskriver det som en bekjennelse til *identitær kristendom*, som innebærer at religionen i større grad blir et spørsmål om tilhørighet enn faktisk tro.

Den svenske dystopien skremmer

Særlig retter høyrepopulistene skytset mot islam og muslimer. Thorleifsson ser et økende samarbeid på tvers av landegrensene.

– Radikale nasjonalister i mange land samarbeider om mobiliseringsstrategier. Mange av tropene (billedlig uttrykk; metafor, journ. anm.) er transnasjonale.

I Sverige mobiliseres det rundt det Thorleifsson kaller den svenske dystopien – det motsatte av idealsamfunnet, utopien.

– Det er et svært dystert syn på samtiden, der det framstilles som at en invasjon allerede er i gang, sier Thorleifsson.

De dystopiske fantasiene blir brukt for å bygge opp under bekymringer ved innvandring og multikulturalisme, hevder forskerne i artikkelen.

– Muslimene presenteres som kriminelle av natur og intolerante, mens nasjonalistene hevder de jobber for toleranse, åpenhet og medborgeres rettigheter.

Begrepsbruken kan smitte

Da daværende innvandrings- og integreringsminister, i skrivende stund eldre- og folkehelseminister, Sylvi Listhaug, reiste over grensa til Sverige, var det med et uttalt mål om å avdekke «svenske tilstander», som man for all del og med alle midler måtte hindre at skulle smitte over Svinesund. Hun viste hvor galt den svenske innvandringspolitikken etter hennes syn hadde båret av sted, og brukte det til å argumentere for strengere politikk i Norge.

Forsker Anders Ravik Jupskås har nettopp sett på hvordan kristne symboler brukes politisk her i Norge.

– Listhaug viser regelmessig til sin kristne tro, og som en av få norske politikere bærer hun korset særdeles iøynefallende, sier Jupskås.

Han har lagt merke til at Listhaug i sin selvbiografi hevder at innvandring ikke bare er en trussel mot velferdsstaten og liberale verdier, men også mot vår kristne kulturarv.

– Det siste gjelder særlig når det gjelder muslimsk innvandring. Ifølge Listhaug er det økte antallet muslimer i vestlige samfunn, inkludert Norge, en av hovedgrunnene til at kristne verdier er under press, sier Jupskås.

Listhaug legger vekt på forskjellene mellom kristne og muslimske samfunn.

– Kristne blir portrettert som fredelige og tolerante, mens muslimer, eller i alle fall en betydelig del av dem, har en hang til å utøve vold og være intolerante.

En måte å måle ytre høyres gjennomslag på, er å se hvordan ord- og begrepsbruken deres siver inn i tradisjonelt mer liberale partier.

– Lederen for svenske Kristendemokraterna, Ebba Busch Thor, har adoptert en lignende retorikk, som legger mer vekt på nativism (ekskluderende nasjonalisme, journ. anm.), forteller Thorleifsson.

Såkalt innvandringskritiske partier har vokst til i Europa siden 1990-tallet. Det toppet seg etter den økende strømmen av flyktninger i 2015.

– Vi ser en kontinuitet tilbake til terrorangrepene 11. september 2001. Det ble satt på spissen under flyktningkrisen. Den fungerte som en «perfekt storm» som gjorde at den radikale høyresiden kunne spille på frykt, for å sanke stemmer.

Fakta

Høyre-radikalisme

- Samlebetegnelse på partier og bevegelser til høyre for den parlamentariske konservatismen.
- Fellestrekk er skepsis til det liberale demokratiet og sterk understreking av nasjonal identitet, og derav – i Europa – ofte motstand mot Den europeiske union.
- Høyre-radikalismen bør anses separat fra høyreekstremisme, i det den fungerer innenfor ordinære demokratiske rammer, og ikke åpent aksepterer voldsbruk i politisk øyemed.
- I blant kan høyre-radikale bevegelser og partier forfekta en utvidelse av demokratiet på enkeltområder, dette kan for eksempel være gjennom å etterlyse økt bruk av folkeavstemninger.

Kilde: snl.no

Høyreekstremistisk og populistisk bruk av kristendom: Intervju med Sindre Bangstad

Sindre Bangstad er sosialantropolog med kompetanse på blant annet høyreekstremisme, sekularisme og religion. I 2014 gav han ut boka Anders Breivik and the rise of Islamophobia (Zed Books). Han har tidligere vært tilknyttet Det teologiske fakultet og har nå forskerstilling ved KIFO.

Hva fikk deg til å fatte interesse for høyreekstremisme?

- Jeg har bakgrunn fra antropologisk forskning på muslimer i post-apartheid Cape Town i Sør-Afrika. Apartheid var som mange vil vite en dypt og grunnleggende rasistisk politisk ideologi, hvor hvite makthavere aktivt understøttet av visse konservative kristne kirkers teologi og afrikaanstalende teologer, sosiologer og antropologers tenkning, aktivt anvendte det statlige voldsmonopolet til å frata store deler av den sørafrikanske befolkningen deres grunnleggende rettigheter knyttet til liv og verdighet. Kampen mot apartheid var en formativ erfaring for meg lenge før jeg begynte å studere antropologi ved Universitetet i Bergen på 1990-tallet, og lenge før jeg gjorde feltarbeid i Cape Town i perioden 2000-2005. Om vi ikke kan karakterisere apartheid direkte som en form for høyreekstremisme, så er det tankegodset apartheid representerte nært forbundet med den rasismen som både før og nå er en så sentral del av høyreekstremismen. I en norsk kontekst var selvsagt det

nynazistiske drapet på Benjamin Hermansen på Holmlia i 2001 en sentral og formativ kritisk hendelse, som Anders Behring Breiviks høyreekstreme terrorangrep ti år senere skulle være det. Den første gangen jeg selv skrev noe om trusselen i høyreekstrem retorikk mot muslimer var faktisk på forsommeren 2011 i et essay for nettstedet The Immanent Frame, drevet av Social Sciences Research Council i New York. Det essayet, som ble publisert under tittelen 'Fighting Words That Are Not Fought' har, når jeg ser tilbake på det, holdt seg svært godt.

Hvor lenge har du forsket på høyreekstremisme og terror?

- Jeg har en Forsker I stilling på KIFO, men KIFO er et oppdragsforskningsinstitutt, hvilket innebærer at jeg på ingen måte har en forskerstilling som er dedikert til dette temaet alene. Men dersom dette skulle tidfestes, er det vel riktig å si at jeg har arbeidet aktivt med problemstillinger knyttet til høyreekstremisme og terror siden sensommeren 2011.

Det ble rapportert at mannen bak terroranslagene i Bærum 10.august var blitt religiøs i forkant, blant annet hadde han lest i Det gamle testamentet. 22.juli-terroristen brukte på sin side kristendom som identitetsmarkør gjennom sin korsfarer-retorikk. Hvilken funksjon har kristendom og kristen identitetsretorikk blant høyreekstreme? Hva er det i så fall de bruker?

- Det er ganske riktig at hovedfunksjonen til henvisninger til kristendom blant høyreekstreme er identitetspolitisk og retorisk. Breivik var i så måte ganske så typisk: hos ham ligger det ikke til grunn en innlevd erfaring som praktiserende kristen. Han uttrykker også i sin klipp-og-lim traktat en sterk misnøye med Den norske kirke (Dnk), som etter hans syn er blitt altfor liberal, økumenisk, dialogorientert og 'myk' i sin holdning til religiøse minoriteter. Det er med andre ord langt fra tilfeldig at den ide om kristendom som tiltrekker ham og andre høyreekstreme, er en ide om kristendommen som en militant tro som han knytter til korsfarerne. Det er en ide om en kristendom som er spesielt militant i møtet med islam og muslimer (islam forstås her ene og alene som en erobningsreligion). Dette er jo som de fleste som vet

noe om korsfarertiden et historisk konstrukt som har lite å gjøre med den virkelige historien om korsfarerne i europeisk historie. Men det er en på alle måter virksom retorisk ide, som ser 'Vesten' som synonymt med 'kristenheten' og den muslimske verden som synonymt med 'Islam.'

Har kristendommen hatt en slik funksjon lenge i disse ekstreme miljøene, eller ser du endringer?

- Det har nok vært en betydelig dreining i retning av rent identitetspolitisk og retorisk bruk av kristendommen over tid her, men det er også verdt å være klar over at mange høyreekstremer er vel så opptatte av norrøn mytologi og symboler som kristendom, og har vært det lenge.

Under krigen var bruken av den kristne tradisjonen omdiskutert i Nasjonal samling. Partiet beveget seg etter hvert bort fra kristen symbolikk og fokuserte på arven fra det norrøne. Diskuteres bruken av kristendommen som identitetsmarkør i det høyreekstremitetsmiljøet i dag?

- Dette er det andre forskere som er bedre egnet enn meg til å svare på. Men hvis vi ser på den største nynazistiske bevegelsen i de nordiske land i dag, den svensk-dominerte Nordiska Motstandsbevegelsen, som også har et visst aktivitetsnivå i Norge, er det opplagt slik at den norrøne 'arven' er det mest sentrale.

Noen bruker nå betegnelsen «kristianisme» på en politisk bruk av kristendommen for å oppnå makt (på linje med «islamisme») og skiller «kristianisme» fra «kristendom» fordi førstnevnte gjerne er tømt for læremessig og etisk innhold. Hva tenker du om begrepet «kristianisme»?

- Det er en begrepskonstruksjon som fremstår som språklig krøkkete på norsk, selv om det den viser til er reelt nok.

Vil du si det er kristianisme vi er vitne til blant de høyreekstremitetsmiljøene i dag?

- Som nevnt, ikke ene og alene: jeg tror ikke høyreekstremitetsmiljøene er vesensforskjellige fra andre, inklusive salafi-jihadister, i det at de også låner ideer og retorikk fra nokså ulike kilder.

Du skrev nylig en kronikk i The Guardian hvor du hevder at den norske regjeringen forneker trusselen fra høyreekstremismen. Regjeringspartiet lengst til høyre identifiserer seg eksplisitt med kristendom. Hvor innflytelsesrik er identitetspolitisk bruk av kristendom på den mer konvensjonelle høyresiden i dag?

- Den klareste identitetspolitiske bruken av kristendom i Norge i dag finner vi som du antyder i regjeringspartiet FrP. Av foreløpige data fra KIFOs store Tros- og Livssynsundersøkelse (TLU) 2019 fremgår det imidlertid tydelig at FrP har relativt sett færre praktiserende kristne i sine rekker enn både Høyre og KrF. Det er med andre ord, som Rogers Brubaker og andre som har skrevet om dette temaet har påpekt, snakk om en høyst sekulær instrumentalisering av ideer og retorikk om kristendom som en motsats til islam vi finner også blant norske høyrepopulister.

Ser du likhetstrekk mellom høyrepopulistisk bruk av kristendom i Norge og det som nå skjer i andre land (Sverige og Finland; USA, Brasil og Polen)?

- Det er opplagt en rekke parallelle trekk her, og høyrepopulismen tilbyr da også et sett av ideer og retorikk som i aller høyeste grad sirkulerer transnasjonalt i vår tid. Samtidig må man være fullstendig klar over egenarten i de spesifikke fremtredener av dette fenomenet.

Det er en utbredt oppfatning om at lederskapet i Den norske kirke er politisk plassert på venstresiden. Hvordan forklarer du høyrepopulistenes bruk av kristen identitetsretorikk i lys av dette, blant annet slik den kommer til uttrykk i FrP? Hvordan er høyrepopulistenes kristendom koblet til Den norske kirke?

- Det er all grunn til å mene at for eksempel bispekollegiet i det store og det hele befinner seg til venstre i det politiske landskapet, og trolig også til venstre for mange menige kirkegjengere. Det er et latent konfliktpotensiale her, men man får også et bestemt inntrykk av at folkekirken er en bred kirke, og at FrP på ingen måte har lyktes i å tiltrekke seg så veldig mange kristne velgere på grunnlag av diverse forsøk fra blant annet statsrådhold på å stemple ledelsen i Dnk som 'sosialister' og annen type fordømmende politisk retorikk.

Hvordan har ledelsen i Den norske kirke møtt den høyrepopulistiske «kristianismen» eller politiske bruken av kristendom?

- Min personlige vurdering er vel at man har utvist stor grad av ansvarlighet i møtet med dette. Samtidig som man på ingen måte har latt dette påvirke verken kursen eller de valgene man tar, har man også insistert på at Guds hus rommer og skal romme et stort mangfold.

Hvordan syns du ledelsen i Den norske kirke har møtt utfordringen fra høyreekstemismen?

- Mitt personlige inntrykk er at det tas på det største alvor i Dnk, og møtes med en insistering på betydningen av kristne verdier som står i skarp motsats til både høyreekstremisme og rasisme.

Hva kan prester og kirkelig ansatte gjøre for å forebygge høyreekstremisme lokalt?

- Vi vet at det i stor grad er hvite menn som med rette eller urette opplever seg som marginaliserte, som kan tiltrekkes av høyreekstremisme gjennom eksponering for slike ideer og retorikk på sosiale medier. Gitt at det som nevnt er liten grunn til å tro at særskilt mange av dem er regelmessige kirkegjengere, er det jo også et spørsmål om i hvilken grad prester og kirkelige ansatte reelt sett har relevante kontaktflater på dette feltet. Men det er en betydelig andel spesielt unge menn som av ulike grunner faller utenfor i samfunnet i forløpet av utdanningsforløpet, som aldri stifter familie osv. Kirken kan best ivareta det den er ved å være en åpen kirke, som også er i stand til å møte slike mennesker åpent og spørrende. Kirken har en oppgave knyttet til å ivareta det hele mennesket, og det kan ikke utelukkes at man ved å ivareta denne oppgaven også på sikt og i enkelte tilfeller kan bidra til å forebygge høyreekstremisme.

Refleksjoner i etterkant av terrorhendelsene på Eiksmarka og i Al-Noor-moskeen i Bærum

Redaksjonen har spurt om jeg kan dele noen tanker med leserne av NNK i etterkant av disse hendelsene. Jeg var stedfortredende prost i Bærum da hendelsene inntraff, og er for tiden ass. LRS prest i Oslo politidistrikt.

I denne artikkelen vil jeg gi en kortfattet beskrivelse av hendelsene, samt dele noen av mine egne refleksjoner rundt de utfordringer en slik hendelse stiller oss overfor som kirke.

Det begynte med at en ung mann med bosted på Eiksmarka i Bærum ble del av nettsamfunn med svært høyre-radikale ideer. Han antas å være inspirert av Anders Behring Breivik og av andre høyre-radikale, som har gjennomført moskeskytinger andre steder i verden. Vi kjenner historiene fra media, ikke minst fra 14. mars i år, i Christchurch på New Zealand. Den største fysiske skaden Philip Manshaus fikk gjort var drapet på sin egen stesøster. Han voldte også en del skade på bygninger og materiell i Al-Noor moskeen. Men det er vanskelig å overskue hvilke psykiske skader han gjorde på mennesker i nærmiljøet og mennesker tilknyttet moskeen Al-Noor på Skui. Det er nettopp avslørt i mediene at han drepte søsteren av rasistiske årsaker, og ikke som vi trodde, fordi hun ville hindre ham i å dra til moskeen. Men hvem vet, kanskje han sier det for innad i miljøet å beholde respekt siden han ble overmannet i moskeen av et par eldre menn? Moskeen hadde avsluttet ettermiddagsbønnen og de fleste var dratt hjem da han ankom. Planen var å skyte flest mulig av de muslimer som var samlet der til bønn, men han ble overmannet av to eldre moskegjengere.

Jeg startet min befatning med saken mens jeg satt benket med familien rundt langbordet og skulle feire min søsters 70`årsdag i Halden. Det kom hyppige meldinger på mobilen fra nyhetsfeeden på NRK om skyting i en moske i Bærum. De neste 48 timene ble travle og preget av det dramaet som utspilte seg. Jeg var nok ikke mentalt så mye tilstede i mins søsters 70 årslag som jeg burde. Kvelden ble i lange perioder tilbrakt utenfor med mobiltilf. Jeg ringte først prost Gunnar Næsheim som jeg vikarierte for. Siden kontaktet jeg min kollega Sveinung Hansli, vi to har samarbeidet mye om dialog mellom trossamfunnene i Bærum. Etter å ha rådført meg med disse tok jeg kontakt med Iman Syed Ashraf i Al-Noor moskeen. Det kunne jeg gjøre fordi vi kjenner hverandre og har en historie sammen fra vårt felles arbeid med dialog i Bærum Tros- og livssynsforum (BTL). Jeg ringte også til Hafees, som er forstander i moskeen. Jeg kjenner han også fra arbeidet med BTL. Jeg gav uttrykk for at vi føler med dem og står sammen med dem i kampen for retten til fri trosutøvelse og at vi ser angrepet på dem som et angrep også på vår rett til trosfrihet og fri trosutøvelse. Da jeg spurte hva vi som kirke kunne gjøre for dem i denne situasjonen, spurte Imam Shaib om vi kunne komme og slå ring rundt lokalene deres når de skulle samles morgenen etter til Id al-adha feiring.¹ Følelsen av utrygghet og behov for støtte fra venner og lokalmiljø var helt klart tilstede der og da. Forhistorien her er at i forbindelse med moskeskytingen i Christchurch på New Zealand arrangerte BTL vakthold rundt moskeen på Skui. Den jevnlige kontakten via dialogarbeidet i BTL gjorde det lettere å være kirke når krisen rammet oss. Kort fortalt, det som skjedde i fortsettelsen var at jeg sendte ut SMS til alle prestene i prostiet, hvor jeg informerte om kontakten med moskeen og om ønsket om deltagelse i forbindelse med Id al-adha feiringen på Thon Hotell i Sandvika dagen etter. Der møtte en del representanter for Den Norske Kirke, prester, representanter for BTL og for Samarbeidsrådet for Tros- og Livssynssamfunn (STL). Det kom journalister og etter hvert også representanter for kommunal og sentral myndighet i landet, deriblant ordfører og statsminister. Alle ønsket å vise at vi står sammen mot de krefter som terroren representerer. Dette kom tydelig til uttrykk

---

1 Id al-adha er feiringen av profeten Ibrahims villighet til å ofre sin sønn Ismael til Allah.

i de appeller og taler som ble holdt. Statsministeren og hennes følge holdt pressekonferanse utenfor hvor hun uttrykte sin medfølelse med de som var rammet. Etter en times tid dro folk hjem fra samlingen utenfor Thon Hotell i Sandvika. Underveis hadde jeg kontakt med Biskop Kari Veiteberg. Jeg ble også oppringt av kriseteamet i Bærum som hadde møte på rådhuset. De bad meg komme å møte dem. Her var representanter for politi, helsevesen, kommunens psykososiale kriseteam, ordfører og representant for rådmannen. Deres fokus var: hva kan vi gjøre for de miljøene som er rammet av disse hendelsene? Etter oppfordring fra disse besluttet vi å åpne Eiksmarka kirke for de i lokalmiljøet på Eiksmarka som ønsket å komme sammen i sorgen over det som hadde rammet moskeen på Skui og familien til Philip Manshaus og stesøsteren Johanne Ihle Hansen. Jeg sendte en ny oppdatering til presteskapet og orienterte om planene. Jeg sørget for at Eiksmarka kirke ble bemannet med prester og ansatte fra kirken. Folk fra det psykososiale kriseteamet i Bærum tilbød seg å stille i kirken sammen med ordføreren. Biskop Kari Veiteberg meldte at hun var klar til å komme hvis vi ville det. Jeg svarte selvfølgelig at det ville vi. Det kom ungdommer fra det lokale konfirmantarbeidet i Østerås og Eiksmarka, og leder for fritidsklubben ble med. I det hele tatt kom mange mennesker med mye kompetanse på medmenneskelighet og var med og bemannet kirken den kvelden. Det ble en kveld med en stille åpen kirke hvor folk ble møtt, sett og tatt på alvor. De som ville være i fred i stillhet fikk være det, de som trengte noen å dele tanker med fikk det. Jeg ledet arrangementet, biskop og ordfører holdt hver sin lille tale i løpet av kvelden.

I etterkant har jeg vært med på evalueringer. Tilfeldigvis var jeg også del av det psykososiale kriseteamet på Sundvollen 22/7 2011, og satt plutselig med mulighet til å sammenlikne egenobservasjon fra den gangen med det som hadde skjedd 10/8 2019. Inntrykket fra 2011 var at vi famlet mye, og det ble mye som ikke gikk etter de fastlagte beredskapsplanene. Allikevel var kirken en av de grenene i samfunnets hjelpeapparat som kom godt ut i evalueringene etterpå. Etter 2011 har vi trent på håndtering av kriser og katastrofer. Ett av de de diakonale forebyggende tiltak vi har bygget opp i Bærum er en lokal gren av Samarbeidsforum

for tros- og livssynssamfunn (BTL). Dette er et lokalt dialogforum som har som utgangspunkt å bygge ned motsetninger mellom religiøse og kulturelle grupper i lokalsamfunnet. Vi arrangerer møter hvor vi blir kjent med hverandres tradisjoner, lære og verdigrunnlag. Vi snakker sammen og leter etter felles verdier og felles ønsker for lokalsamfunnet. Vi møtes i hverandres lokaler og orienterer våre medlemmer om det vi holder på med, og snakker positivt om verdien av vennskap og naboskap mellom tros- og livssynssamfunn. BTL viste seg å bli et viktig forum for å takle situasjonen som oppstod. Dialognettverket hjalp oss å være tydelige for offentligheten på at vi står sammen mot de krefter som ønsker å bruke vold og true trosfrihet, mangfold og demokrati.

Kirken var jo ikke direkte part i det som hendte, men viste seg å bli en viktig aktør i det allikevel. Det var fordi vi har mange medlemmer, vi har bånd inn mot kommuneadministrasjon og politikere. Men jeg tror også vi ble en ganske viktig aktør i situasjonen på grunn av erfaringskompetansen vår på ulykker, større hendelser og det å være der i møtet med mennesker som er rammet og er i sorg eller i en eksistensiell krise. Vår kompetanse er nettopp å gi sjelesorg til mennesker i eksistensielle kriser. Kirken ble gitt en slags «diakonal lederrolle», den ble etterspurt og overgitt oss av de andre aktørene/etatene som var satt til å håndtere situasjonen. Så viste det seg i ettertid at de pårørende etter Johanne Ihle Hansen ønsket seg en livssynsåpen seremoni, men med noe nedtonet kristelig innhold. Det ble skriftlesning fra 1.Kor 13 og jordpåkastelse, men ikke fullt kirkelig ritual. Filosof og professor Henrik Syse, som er venn av familien, forrettet. Det var representanter fra Al-Noor tilstede, prosten i Bærum deltok sammen med representanter fra BTL, samt mange representanter for det offentlige Norge.

Min oppsummering er at vår rolle som majoritetskirke er å være tilstede som representanter for den store delen av befolkningen som velger å opprettholde sitt medlemskap i kirken. Vi har gjennom dette et mandat til å være samfunnsflertallets religiøse representanter. Det er en tillit som må forvaltes ydmykt og med så mye klokskap og innsikt som vi kan oppdrive. Vi sitter med

kompetanse og ressurser til å bistå enkeltpersoner og samfunnet i eksistensielle kriser. Dette arbeidet er et diakonalt ansvar som kirkens diakoner og andre ansatte er sammen med prestene om. Da vi åpnet Eiksmarka kirke var det både frivillige og ansatte tilstede; kirketjener, ungdomsarbeider, diakon, kateket osv. De som kjenner og er kjent for menneskene de skal møte stiller kanskje sterkest. Det var fint med frivillige konfirmantledere som kunne være der og møte ungdommene. Det går godt an å gjøre en god jobb selv om man ikke er lokal prest eller diakon. Samtidig er det viktig at de som er det, har uniform i form av presteskjorte med snipp. Det ligger en forpliktelse og en profesjonalitet i det som skaper tillit.

I vårt fredelige Norge kan vi altså ikke ta for gitt at folk kan holde bønn, være samlet til trosutøvelse uten risiko for at lignende hendelser og situasjoner kan oppstå. Samtidig er det viktig å huske at det tross alt er en forsvinnende liten risiko. Det er ingen grunn til å la frykt bli en grunn til å holde seg borte fra fellesskap og bønn i hellige rom. Men forebyggende arbeid gjennom dialog og fokus på vennskap og fred er veldig viktig og verdifullt. Det er skrevet og tenkt mye om dette, men vi trenger kanskje en debatt om hvordan vi i praksis organiserer oss helhetlig som kirke i forhold til disse utfordringene. Kanskje for mye, slik det er i dag, er overlatt til det lokale initiativ.

Hvilket ansvar har vi som kirke når enda en terrorist påberoper seg kristen motivasjon for sine handlinger?

Den 10. august skjedde det som ikke skulle skje. En ung mann gikk til angrep mot moskéen Al-Noor Islamic Centre i Bærum, blant annet inspirert av hendelsene i Christchurch, New Zealand, bare noen måneder tidligere. Kort tid etter angrepet i Bærum ble det kjent at gjerningsmannen hadde blitt radikalisert i løpet av kort tid. Han var svært opptatt av Bibelen, omtalte seg som kristen og hadde oppsøkt kristne miljøer. Hvilket ansvar har vi som kirke når enda en terrorist påberoper seg kristen motivasjon for sine handlinger? Har vi et ansvar når enkeltpersoner bruker kristen retorikk for å spre hat og skader medmennesker? Hva kan vi i så fall gjøre? I denne artikkelen ønsker vi å dele noen tanker om dette, med utgangspunkt i erfaringer vi har gjort oss ved Kirkelig dialogsentor i Oslo og med fokus på hva vi som jobber i kirken kan gjøre i våre ulike lokalsamfunn for å møte denne utfordringen.

De seneste årene har vi sett at det offentlige ordsiftet har hardnet til og blitt stadig mer polarisert. Det snakkes om «oss» og «dem», om «de» som ødelegger «vår» kulturarv og truer «vårt» samfunn. Hvem «de» er varierer riktig nok, men «de» har gjerne en annen

kultur, tradisjon eller religion enn «oss». Det å være kristen og det å være norsk likestilles gjerne i denne retorikken, ofte i motsats til islam – men også andre minoriteter som jøder og rom rammes av denne tenkningen. Dette er en ødeleggende retorikk som vi som kirke er helt nødt til å ta på alvor. HL-senterets rapport «Holdninger til jøder og muslimer i Norge i 2017» viser at 34,1 prosent av befolkningen har utpregede fordommer mot muslimer. Hele 47 prosent støtter påstanden «Muslimer har selv mye av skylden for økende muslimhets»; påstanden «Muslimer vil ikke integreres i det norske samfunnet» støttes av 42 prosent; 39 prosent støtter at «Muslimer utgjør en trussel mot norsk kultur», og 30 prosent mener at «Muslimer ønsker å ta over Europa». 27, 8 har motvilje mot muslimer og 19,6 oppgir at de vil mislike å ha muslimer som naboer eller i vennekretsen. Dette er svært urovekkende tall.

Når disse holdningene er så utbredt som det de er, finnes de også blant våre egne medlemmer. Som majoritetskirke har derfor Den norske kirke et ansvar for å være en motstemme i møte med fremmedfrykt, polarisering og ytterliggående holdninger. Dette innebærer at vi har et ansvar ikke bare for å ta til motmæle i offentligheten, men også for å jobbe inn mot våre egne medlemmer. Men hvordan kan dette gjøres? Vi har følgende råd:

Våg å ta opp problematikken og å si imot problematiske utsagn. I vårt arbeid møter vi ansatte som forteller om utsagn som er vanskelige å forholde seg til. Det kan være for eksempel utsagn som «det er så fint at vi har en kirke her som demmer opp for islam» eller direkte negative omtaler av islam, flyktninger eller muslimer. Det kan være vanskelig å møte disse utsagnene, for hva skal man si? I vårt arbeid med undervisning av studenter som tar Dialogpilotstudiet jobber vi mye med dette. Hvordan kan de møte krevende og tidvis ekstreme utsagn i klasserommet? En erfaring vi har gjort oss som vi tenker har en klar overføringsverdi til menighetsarbeid, er at det er klokt å unngå direkte konfrontasjon eller å si for eksempel «slik snakker vi ikke her», men heller åpne opp for en samtale med utgangspunkt i et spørsmål som «hva mener du når du sier det?». Ofte erfarer vi at de som kommer

med et problematisk utsagn gjennom dette blir utfordret til å omformulere seg og vedkommende må ta ansvar for det som nettopp ble sagt. Det er ikke dermed gitt at holdningene endres, men de er tematisert.

Uavhengig av om man selv har støtt på problematiske utsagn eller ikke, så tenker vi det er viktig at holdninger til andre tematiseres i gudstjenesten og i andre sammenhenger. Hvordan omtales andre tros- og livssyn? Hvilket språk bruker vi i forkynnelsen? Legger vi til rette for møteplasser der alle er velkomne, uavhengig av tro og livssyn? Hvilken rolle tar vi som kirke i nærmiljøet? Hvis vi som kirke skal være en motstemme til polarisering, fremmedfrykt og ytterliggående holdninger, må vi våge å ta det opp, og vi må våge å utfordre.

Bruk tilgjengelige ressurser.

De kirkelige dialogsentrene er tilgjengelige for å gi råd og bidra i lokale samtaler og hjelpe til med å skape møteplasser der flere tros- og livssyn er tilstede. Bruk dem dersom det finnes et i ditt bispedømme! Vi i Kirkelig dialogsentret i Oslo er tilgjengelige for rådgivning også for andre bispedømmer som ikke har et eget dialogsentret, og er involvert i arbeidet med å følge opp kirkemøtets vedtak om religionsmøte og dialog (KM 15/16). Et ledd i dette arbeidet er å bygge ut et landsdekkende nettverk, så kontakt oss gjerne dersom du ønsker å motta informasjon om nasjonale arrangementer.

I Kirkelig dialogsentret i Oslo har vi utviklet et ressurshefte, «Homo, hore, jøde, terrorist, svarting – sier vi», som kan bestilles i Kirkerådets materiellekspedisjon og som også er tilgjengelig på www.siervi.no. Med dette materialet vil vi bidra til at vi kan gjenkjenne destruktive strukturer og mekanismer, og bli bevisste på egen identitet og holdninger. Ressursheftet består av bakgrunnsstoff og øvelser som kan brukes i arbeidet mot antisemittisme, muslimfiendtlighet og rasisme mot rom, og kan brukes både inn mot ungdommer og i annet menighetsarbeid. I forhold til tematikken som omhandles i denne artikkelen, tenker vi følgende øvelser er særlig relevante:

- «Skjellsordbok», en øvelse som skal bevisstgjøre deltakerne på språket vi bruker om andre og hva skjellsordene vi bruker faktisk betyr
- «Sjiraff- og sjakalspråket», en øvelse som går ut på å trene seg opp i gode måter å kommunisere på
- «Hybelannonsen» og «Hvem står igjen?», øvelser som synliggjør deltakernes egne (og ofte skjulte) fordommer og forestillinger om andre.

Alle øvelsene finnes på www.sievi.no, med detaljerte instruksjoner. Vi har brukt disse øvelsene i flere ulike sammenhenger, og opplever at de fungerer godt. Ressursheftet inneholder også flere andre øvelser, og har også bibelstudier knyttet opp til hvert emne.

I Osloområdet går det også an å bestille et dialogverksted med Dialogpilotene, som er et prosjekt vi driver sammen med tre moskeer i Oslo (Islamic Cultural Centre Norway, Tauheed moske og Minhaj-ul-Quran International Norge) og Human-Etisk Forbund Oslo. Dialogpilotene utdanner unge mennesker som drar ut til skoler, ungdomsklubber, konfirmantsamlinger osv for å ha dialogverksted som lar ungdom selv reflektere over fordommer og konfliktfulle samtaler, og de kommer gjerne til for eksempel konfirmasjonsundervisningen.

Sist, men ikke minst: *Tenk gjennom hva det er riktig å si eller gjøre i møte med dette, så ansatte spesielt og menigheten generelt er forberedt før noe skjer.*

Vår erfaring er at det er svært nyttig å ha snakket gjennom ulike dilemmaer vi møter i det mangfoldige tros- og livssynsamfunnet før vi kommer i en situasjon der vi må ta raske avgjørelser. Det gjelder for eksempel i spørsmål knyttet til hvordan vi skal håndtere en gravferd der pårørende har ulike livssyn, eller i en krisesituasjon i lokalsamfunnet. I vårt arbeid med dette tar vi gjerne utgangspunkt i ulike case, og vi jobber nå med et samtalehefte som kan brukes til å legge til rette for slike samtaler i staben eller kollegafellesskapet. For disse tingene er det viktig å snakke om - i staben, i prestekollegiet, i menighetsrådet. Hva gjør vi dersom det oppstår en situasjon i vårt lokalmiljø, der noen av

trossamfunnene blir rammet? Hvem kontakter vi? Det er viktig å etablere gode relasjoner og bli kjent med de trossamfunnene som finnes lokalt. Bærum tros- og livssynsforum ble koblet raskt inn etter terroranslaget mot Al-Noor, og både prester og andre religiøse ledere var raskt på plass og tok avstand fra det som hadde skjedd. #tryggibønn-markeringer ble gjennomført flere steder, og slike handlinger er viktige for å markere samhold og fellesskap. Samtidig er relasjonsbyggingen viktig ikke bare i en krisesituasjon, men også for å bygge gode lokalmiljø og motvirke fordommer. Her har vi som kirke og majoritetstrossamfunn et særlig ansvar.

I Kirkelig dialogsentre i Oslo vil vi løfte frem alle de gode praksisene i lokalmenighetene og samtidig utfordre alle, ikke minst våre menigheter, til å ta samtalen om ekstreme ytringer lokalt. I et arrangement om 22.juli- *samtalen som splitter oss*, på Vega scene (26. februar 2019) sa varaordfører Kamzy Gunaratnam: «For hver rose som ble løftet skulle det ha vært et tiltak mot høyreekstremisme.» Hva om alle menigheter i Norge bidro med hvert sitt tiltak? Kirkelig dialogsentre i Oslo og dialogsentrene i resten av landet bidrar gjerne i den videre samtalen. Et slikt bidrag var arrangementet «Når ord blir til handling» som Kirkelig dialogsentre i Oslo inviterte til mandag 28. oktober i Oslo bispegård.

Helgedager på Granavolden og i Nikolaikirken

2.-5. januar 2020 feirer Ordo Crucis sine helgedager. De er åpne for alle som ønsker å bli kjent med denne kirkelige orden.

Ordo Crucis' kall er:

- Å være en fornyelsesbevegelse i kirken som fremmer kirkens enhet, levende gudstjenestefeiring og kristent ansvar for verden
- Å utgjøre et søskenfellesskap der den enkelte gir og får inspirasjon, veiledning og omsorg.

Prestene Ingrid B Melve og Solveig Spilling Bakkevig (tildelt prisen "årets teolog" for sitt salmesamarbeid) tar oss med i gamle og nye salmer ut fra temaet "en jordvendt fromhet".

Dagene har retreatpreg: Halve døgnet er satt av til stillhet, også måltidene.

Pris kr 3500.- studenter og ektepar får halv pris. Påmelding til Rolf Andersen
androlf@gmail.com / 40220813.

Tekstgjennomganger

2. søndag i adventstiden

8. desember 2019

Salme 33,18–22	Han kan fri dem fra døden
Hebr 6,13–19a	Et fast anker for sjelen
Joh 14,1–4	Jeg vil ta dere til meg

Adventstid, angst og gravferdsandakter

La ikke hjertet bli grepet av angst. Tro på Gud og tro på meg! I min Fars hus er det mange rom. Var det ikke slik, hadde jeg da sagt at jeg går og vil gjøre i stand et sted for dere?

Jeg er fascinert av hvordan tekster tar farge av situasjonene de brukes i. Dagens evangelietekst er en av tekstene man kan velge blant i gravferdsritualet til Den norske kirke, og en av tekstene jeg ofte lander på, i håp om at Jesu ord kan gi trøst. Teksten har åpnet seg for meg på veldig forskjellige måter etter hvilke pårørende jeg har truffet, og etter hva de har fortalt meg om avdødes liv. Det er forskjell på å forkynne i en gravferdsandakt og en høymessepreken, men kanskje kan noen av disse perspektivene komme til nytte i en vanlig preken også? Denne søndagens tekster kan være et godt utgangspunkt for å snakke om det kristne håpet om liv etter døden. Kanskje er det også en anledning til å utforske litt dypere de forestillingene vi selv har om Guds rike, Himmelen, etterlivet eller hva vi velger å kalle det?

Det er et ganske kort tekstutsnitt som er satt opp. Vi kan vurdere å bruke fortellerteksten, hvor vi får se mer av situasjonen i etterkant av perikopen, med Thomas' og Filip's spørsmål. Men det som skjer i forkant av dagens utsnitt av Jesu tale, er enda mer ladet. Når Jesus sier disse ordene til disiplene sine, har de nettopp

holdt det siste måltidet sammen. Judas har forlatt festen, på Jesu befaling: «Gjør det snart, det du skal gjøre.» Og Peter har nettopp fått vite at han skal fornekte Jesus tre ganger før hanen galer. Jeg ser for meg at det må ha vært en ganske rar stemning blant de som satt igjen til bords.

I denne settingen taler altså Jesus. Til disipler som sitter med tusen spørsmål om hva som skal skje, både med dem selv og med lederen deres. Hva skal skje med fellesskapet de er del av, når han som har samlet dem skal forlate dem? De har fulgt ham og levd med ham i mange år; han har gitt dem identitet og mening. Hvem er de uten ham? Når han forlater dem, hvem skal de spørre om alt han har pleid å gi dem svar på? Hvordan blir livet videre, uten ham? Kanskje er det nettopp derfor denne teksten taler så sterkt til oss i gravferdssammenheng: Fordi vi selv sitter med så mange av de samme spørsmålene når vi mister noen som står oss nær.

Hvis vi ser på dagens perikope mer isolert, er den kanskje lettere å preke over. Vi kan la Jesu ord snakke direkte til oss, i stedet for å være en avskjedstale til redde venner. Kanskje er det da lettere å få fram håpet og tryggheten i teksten.

For meg er teksten farget av minnetaler og gravferd, men ikke på en dyster måte. Jesus går i forveien for å gjøre i stand et sted for oss. *I min Fars hus er det mange rom.* Kanskje vi kan finne gjenklang av dette i fortellingene vi får høre i sorgsamtaler: om mennesker som har vært rause verter og gitt husrom til slekt og venner og bekjente på reise; husmødre som har redd opp senger, dekket bord og laget mat til talløse gjester; fedre som har skapt trygge rom for familien sin, emosjonelt og relasjonelt, eller konkret ved å bygge hus til familien. Selv om historiene er fra en annen tid, med andre reisemønstre, og med andre og fastere kjønnsrollemønstre (les gjerne Yvonne Andersens artikkel «Minnetaler sett med et feministisk blikk» i det nyeste *St. Sunniva – Tidsskrift for feministisk teologi*), så kan vi la disse historiene om gjestfrihet utfordre oss til å tenke dypere rundt raushet og relasjoner. Hvilke assosiasjoner dukker opp hos deg i møte med denne teksten? Hvilke historier har berørt deg og utfordret deg?

La ikke hjertet bli grepet av angst

De gangene bibeltekstene snakker om angst, synes jeg det er viktig å tenke over at folk i kirkebenken godt kan knytte det til egne erfaringer med angst, og høre andre ting i teksten enn det som kanskje er våre første tanker. Når Jesus sier: *La ikke hjertet bli grepet av angst*, mener han da at vi ikke bør være redde?

At det er feil å ha angst? Det kan være lett å tenke sånn. Når vi hører dette utsagnet, eller Guds og englenes stadige «Frykt ikke», skal vi lese det som en fordømmelse av angsten? Stilles det krav om at vi som kristne skal være modige og ikke la oss påvirke av menneskelige følelser som utrygghet og uro?

Eller skal vi heller forstå det som at den treenige Gud ser oss og anerkjenner frykten vår? Jeg håper det. Jeg vil helst tro på en Gud som er der for oss når vi er redde, en Gud som prøver å gjøre oss trygge. Og jeg forstår Jesu ord til disiplene som et uttrykk for det samme.

I min Fars hus er det mange rom

De siste tiårene har kirken stadig jobbet med å utvide rommet for hvem som føler seg velkommen i kirka. Ny vigselsturgi og Kirken på Pride, Kirkens Bymisjon og andre organisasjoners diakonale tilbud for sårbare grupper, åpne kirkerom som senker terskelen for å gå inn og være del av noe større – det er mange som føler seg sett og ønsket i kirka i langt større grad enn tidligere. Det er blitt større rom for å være seg selv.

Det greske ordet for rom (μονη) kan forøvrig også bety «leiligheter», ifølge en av greskbøkene mine. Kanskje vi kan se for oss Guds rike som et stort OBOS-kompleks? Eller et herberge hvor det er husrom til alle, så ingen må føde i stallen, eller sove ute i kalde vinternetter?

Kirkeårstid og adventsmotiv

Hva gjør det med denne påskemåltidsteksten at vi leser den i adventstiden? Kanskje kommer forventningsmotivet tydeligere fram. Sammen med disiplene venter vi på det som snart skal skje, og det er både en diakron og ambivalent forventning: Vi venter på

at Jesus skal bli født på julaften, men disiplene venter på noe de ikke vet helt hva er, men som vil ende i Jesu død. Hvordan kan de ikke la hjertet bli grepet av angst?

Ventetid er ofte ubehagelig, særlig når vi venter på utfallet av noe. Enten vi venter på svar etter et jobbintervju, svar på søknader om skoleplasser eller stipender, på at en dom skal falle i en rettsak, eller på svar fra noen vi har bedt ut. Det er kanskje ikke selve ventetiden som er problemet, men alle bekymringene vi fyller den med. Det kan være vanskelig å legge vekk disse tankene.

Adventstiden bærer også med seg denne ubehagelige ventingen for mange. Noen skal hjem til dysfunksjonelle familier, men håper på at det likevel kan bli juleidyll. Andre vet ennå ikke hvor de skal feire. Kanskje dette blir nok en ensom jul? Selv for de som skal feire med folk de er glad i, kan adventstiden bli et stressende virvar av juleforberedelser og husvask og overtrukne kredittkort, eller prekenskriving i siste liten, klemt inn mellom juleavslutninger og julebord. Vi har så høye forventninger om jula. Det er så mye vi skal rekke, og så mye vi gjerne ville fått til perfekt. Tove Jansson beskriver disse stressende juleforberedelsene i Julen kommer til Mummidalen, hvor mummi-familien tolker de andre innbyggernes juleforberedelser som en forberedelse til en stor offerfest, hvor julegavene og juletreet er offergaver som settes frem for å mildne raseriet til Julen. Kanskje det kan være fint å ta frem denne historien, enten du har barn å lese for eller kun deg selv, for å minne oss om å stresse litt ned med juleforberedelsene. Det er jo fint hvis alt er skinnende rent, hvis krumkakene blir perfekte, juleprekenen blir tidenes beste, og ribbesvoren sprø. Men det viktigste for julestemninga er tross alt å ha det hyggelig.

Uansett: God adventstid, og god prekenskriving.

Salmeforslag

- 3 Å kom, å kom, Immanuel (advent)
- 24 Velsigna du dag over fjordan (advent)
- 25 Tenn lys! Et lys skal brenne (advent)
- 494 Jeg er i Herrens hender
- 158 Jesus, din søte forening å smake
- 460 Bortom tid og rom og tanke
- 419 Med Jesus vil eg fara
- 615 Vi bærer mange med oss (nattverd)

3. søndag i adventstiden

15. desember 2019

Jes 35,1–10   Den hellige vei
1 Kor 3,18–23   Denne verdens visdom
Matt 11,2–11   Jesus og Johannes

Han som kommer

Prolog

Jeg har en button som jeg av og til har på meg med bilde av Greta Thunberg i sin gule regnjakke. Sammen med bildet står det: «Ingen er for liten til å gjøre en forskjell». Denne button var min første assosiasjon etter å ha lest de tre tekstene, og i særdeleshet evangelieteksten. At det var min første assosiasjon har nok sammenheng med at jeg nylig hadde vært på Besteforeldrenes klimaaksjons (BKA) landsmøte og at Greta Thunberg nettopp hadde holdt sine to taler: foran 400 000 streikende elever og studenter i New York og i FNs generalforsamling.

Advent

Advent er en overgangstid. Eller kanskje vi allerede begynner å bli litt lei av jula midt oppi den overraskende store tilstrømmingen av barn og unge til våre advents- og julegudstjenester?

Jeg husker mens jeg studerte til prest en gang på -70-tallet. Jeg var kommet hjem på juleferie, og jeg gikk i kirka 3. søndag i advent der faren min var prest. Faren min var en meget seriøs og samvittighetsfull og teksttro prest. Og han holdt en lang og grundig preken der spørsmålet var: Hvor skal vi plassere døperen

Johannes? I den gamle eller den nye pakt? I GT eller i NT? Og jeg satt ned i kirka og tenkte: Men kjære far! Hvem i all verden tror du her i kirka i dag bryr seg om eller er opptatt av det?

Men nå dukker altså spørsmålet opp: Hva gjør vi med døperen Johannes? En overgangsperson i en overgangstid?

Jes. 35,1-10

Dette er en poetisk og vakker tekst om håp. De er også flott gjendiktet av N.F.S. Grundtvig i «Blomstre som en rosengård» (NoS 10). Det vil si at det er vers 1-4 som er gjendiktning (legg merke til anførselstegnene ved starten av 1. vers og slutten av 4. vers). Og så tolker Grundtvig i vers 5-7 Jesajateksten inn i en kristen kontekst, før han avslutter med Jesaja igjen. (Grundtvigs tekst er egentlig på 15 vers, og der trekker han tolkningen inn i den kristnes og sin egen kamp mellom tro og tvil, fornektelse og sannhet.)

Men Jesajateksten er ikke bare vakker: «Se, deres Gud! Han kommer med hevn, med gjengjeld fra Gud.» Det er vel sånne passasjer vi fristes til å hoppe over eller i alle fall lese fort og utydelig. Men kanskje er dette ordet det er nødvendig å finne tilbake til?

«How dare you!!!». Vi ser for oss Greta Thunbergs fortvilte ansikt. Preget av hellig vrede og indignasjon. «Kom ikke med deres eventyr om penger og vekst! Dere har tatt fra meg min barndom og min framtid! Gjør noe!»

På det tidligere nevnte landsmøtet i BKA hadde vi besøk av nestleder i Natur og Ungdom. Jeg la merke til at hun i sin appell flere ganger brukte ordet «gjørevilje». Et flott ord, kanskje et nyere uttrykk mot tomme ord, og for ord som skaper det de nevner?

Det ligger også en kime til et farlig vi/dem-perspektiv i Jesajateksten: «På den hellige veien skal ingen uren ferdes». Her står vi overfor en krevende balansegang.

1. Kor 3,18-23

Vi/dem-perspektivet dukker opp også her. Kanskje ikke så rart med tanke på den spente situasjonen menigheten levde i, med både ytre og interne konflikter. Men Paulus' poeng er vel at når alt og alle, gjennom Kristus, hører Gud til, så blir personstrid, lederstrid eller persondyrking irrelevant.

Hvem er Jesus?

Evangelieteksten vår, med døperens spørsmål og Jesu svar, har en dobbelt funksjon i Matteusevangeliets komposisjon. For det første oppsummerer den det som er formidlet tidligere i evangeliet og tydeliggjør kristologien. Svaret døperen får, minner også om Jesu programklæring i Lukas 4 (som er evangelietekst 2. søndag i advent, 2. rekke). Og her spiller Matteus nettopp på Jesaja 35 m.fl., for å understreke at Jesus er oppfyllelsen av løftene. For det andre peker denne oppsummeringen framover til det som preger de neste kapitlene: Spørsmålet om å avvise eller slutte seg til denne kristologien.

«Den som skal komme» (ο ερχομενος) framstår her nesten som en messiansk tittel. Det er en futurisk form, og kan i seg selv være et godt prekenperspektiv: Det er det Jesus/Messias er: han som skal komme, fra framtida. Gud er foran oss og møter og utfordrer oss fra framtida. Det åpner for et dynamisk gudsbilde fordi framtida alltid vil være annerledes. Apropos advent som overgangstid. Og så kan vi jo spørre oss om hvilke generasjoner som ikke har opplevd seg selv å leve i en overgangstid.

Jesu gir et indirekte svar på døperens spørsmål: Når du ser og hører det du gjør, hva tenker du da? Et indirekte svar er et mer uklart og åpnende svar enn et direkte ja eller nei.

Hvem er døperen?

Når Jesus omtaler døperen, bruker han en klassisk fortellerteknikk, tretallsloven: Han er ikke det og ikke det, men *det*. På den måten blir siste ledd ekstra tydelig: en profet, ja, mer enn en profet! I vers 14, som ikke er med i vårt avsnitt,

identifiseres han med Elia. I jødisk eskjatologi sees Elia som forløper både for Messias og for Gud. En karismatisk forløper. (Jamfør Malaki 3,1.)

Her er Jesus svært direkte og tydelig i sitt svar, samtidig som dette er et indirekte svar på hvem han selv er: Han er den som oppfyller løftene. Jesus er den nye Moses, lederen av det nye gudsfolket.

Men etter å ha framhevet døperen Johannes så ettertrykkelig, så vrir Jesus på det med en kommentar som gjør at svaret hans ikke blir så entydig likevel: «Men den minste i himmelriket er større enn han.»

Idol eller ikon?

Jesus framstiller døperen Johannes som et idol: Ingen som er født av kvinner er større! Samtidig sier han at den minste i himmelriket er større. Jeg ser ingen grunn til å lage en stor diskusjon av hva Jesus mener med «himmelriket» her, om det er menigheten eller kirka eller den framtidige himmelen eller hva. Hovedpoenget er vel det som er så typisk for Jesus, at han vrir på tingene, snur dem opp ned, for at det ikke skal bli for entydig. Og her beveger Jesus døperen på den måten fra idol til ikon.

Både idol og ikon betyr «bilde», men idol oversettes vanligvis med (av)gudsbilde og ikon med avbilde/avglans. Én tolkning er at overfor idolet kastes mennesket bare tilbake på seg selv: Tenk om jeg kunne være sånn! Og i de fleste tilfeller fører jo det selvfølgelig til skuffelser og oppgitthet. Ikonet peker videre ut over seg selv. Til en større virkelighet. Et ikon skal gi oppmuntring og håp. (Ola Sigurdson: Hungerns väg (2000) s. 91ff).

Ikonet Johannes peker mot «han som kommer», *qui venturus*, som det står i den apostolske trosbekjennelsen.

På min button med bilde av Greta Thunberg framstår hun som et idol. Må jeg være (like tøff) som henne for å ha kred i klimakampen? Når hun kun blir et idol, får vi gjerne diskusjonen om dette er bra for henne, om det står sterke krefter bak henne

som styrer henne, og så videre. Men Greta Thunberg har ingen interesse av å være idol. «Ikke se på meg. Ikke hør på meg,» sa hun til de 400 000 streikende i New York. «Det er det vitenskapen sier dere skal se og høre etter.» Hun peker bort fra seg selv og til den livsviktige kunnskapen om hvordan det står til på kloden vår. Det er da Greta Thunberg blir viktig, og jeg drister meg til å kalle henne et ikon.

«Salig er den som ikke faller fra på grunn av meg,» sier Jesus til slutt i sitt svar til døperens disipler (vers 6). Dette er ikke et legitimeringssitat fra GT, så vidt jeg kan se. Sannsynligvis Jesu egne ord. Betyr det at Jesus også peker bort fra seg selv og til noe større? At han ikke er noe mål i seg selv, men at det er gjenopprettelsen av livet og håpet som er målet? At det er det vi egentlig skal søke?

Hellig vrede eller vennlig nåde? Pisk eller gulrot? Vi må i alle fall se forbi oss selv og søke han, hun, den, det som kommer, sånn at vi kan finne veien i *vår* overgangstid.

Salmeforslag

- 2 Folkefrelsar til oss kom
- 10 Blomstre som en rosegård
- 12 Våk opp, du som sover (særlig vers 4-5)
- 26 Solbarn, jordbarn
- 325 Som når et barn kommer hjem om kvelden
- 358 Før at du inte tog det guddomliga
- 364 Så kom du da til sist, du var en fremmed
- 460 Bortom tid og rom og tanke
- 512 Kom, Hellig Ånd med skapermakt

4. søndag i adventstiden

22. desember 2019

Rut 4,13–17	Rut blir stammor til David
Rom 15,8–13	Isais rotskudd
Luk 1,46–55	Marias lovsang

Det er fjerde søndag i advent, den siste søndagen før jul. Kalenderen skriver 22. desember, to dager før jul, og kanskje er det mange som velger bort gudstjeneste denne dagen. Likevel er den her, denne søndagen rett før jul. Kanskje kan dagen bli et en pust i bakken, for de som velger å finne veien til kirken denne søndagen. En pause fra alt som i siste liten skal ordnes til jul.

Først litt om Lukasevangeliet

Lukasevangeliet er skrevet på koinegresk, av og bygger på Markusevangeliet, og har en del fellesstoff med også Matteusevangeliet.

Lukas fremstiller Jesus som en helbreder, og en jødisk taler som oppfyller loven. Målet hans med teksten er å gi en sammenhengende og pålitelig fremstilling av Jesus, hans liv, virke og hvem han var. Det synes viktig for Lukas å få frem at Jesus er oppfyllelsen av Guds løfter. Dette ser vi tydelig nettopp i fortellingene om hans fødsel og barndom.

Dette evangeliet har hatt en sentral plass, både som hellig tekst og i kulturen vår. Andre artikkel i den apostoliske trosbekjennelse tar utgangspunkt i Lukas' fortelling om Jesu fødsel, og læren om Maria som jomfru bygger også på nettopp dette evangeliet.

Evangeliet rommer fortellinger om en Gud som alltid leter etter menneskene. Gud fremstilles som gjeter, kvinne, far – en Gud som ikke bare leter, men som også tar i mot med åpne armer. Evangeliet løfter frem de fattige, de utstøtte, kvinner, utfordrer makten, og snur hierarkier på hodet.

De minste skal bli de største, de første de siste, og de undertrykte skal settes fri.

Evangeliet tar likevel ikke til ordet for at slaveriet skal avskaffes, og selv om det har mange fortellinger om kvinner, får de likevel mindre og mindre betydning og status (les for eksempel Turid Karlsen Seim 1994 s. 259) og vi får del i deres liv og fortellinger kun i små glimt.

Marias lovsang, som er søndagens prekentekst, har preg av å være en salme, og vi kan gjenkjenne mønsteret på poesi fra Det gamle testamentet, for eksempel fra Hannas lovsang (1.sam 2, 1-10)

Marias lovsang hyller Gud som den som har sett henne, en fattig tjenestejente, og gitt henne oppdraget med å føde Guds sønn inn i denne verden. Gjennom å føde dette barnet, vil hennes status endres, fra fattig tjenestejente, til mor til Messias. Slektet vil prise henne, forteller Lovsangen.

Forfattere, musikere, og flere kjente komponister har blitt inspirert av ordene i *Marias lovsang*, og det finnes mange kjente verk, som spilles og synges. Et eksempel er Vivaldis *Magnificat*; vakkert, storslått og stillferdig på samme tid, akkurat slik jeg aner at lovsangen hennes er.

Maria er sentral i kristen tro og tradisjon. Hun er omtalt i alle de fire evangeliene, og hun har høy status. Særlig er dette tydelig i den katolske og den ortodokse kirke. Hun kalles himmeldronning, Guds mor og Gudføderneske. Et stort antall kirker er vigslet til hennes ære, dyr og planter har fått navn etter henne. Legender har blitt skrevet om henne, og vi finner henne i kunsten, og som nevnt tidligere, i musikken, i liturgier og bønner.

Kirkemøtet i Nikea i 787 slo fast at selv om bare Gud skal tilbes, skal Maria æres i større grad enn helgnene.

I Islam blir hun æret som mor til profeten Jesus, og hun omtales flere steder i Koranen. Sure 19 bærer navnet *Maria*.

Til prekenen

«Jeg er gravid». Det finnes vel knapt noe mer ladet å si enn akkurat disse ordene.

Til alle tider og i mange situasjoner har kvinner fortalt, til kjærester, venninner, familie, eller til Gud i hemmelighet, at et nytt liv er på vei.

For mange skaper det glede og forventning. For andre skaper det uro og bekymringer.

Selv har jeg barn jeg ikke har født selv. En annen kvinne i et annet land fødte dem og gav dem fra seg. Jeg kjenner henne ikke, jeg vet ikke så mye om henne. Jeg tenker på henne stadig vekk og lurere på hvordan det var for henne. Hvor vanskelig må det ikke ha vært. Eller var det av en eller annen grunn så nødvendig at hun ikke var i tvil?

Det er så mange fortellinger.

Alenemoren som kommer til dåpssamtale, og forsiktig forteller at barnet har blitt til på en klinikk i utlandet. Hun orket ikke vente lenger, på ham som skulle bli far til barna hun hadde drømt om.

Hun som har innsett at livet er for vanskelig til at det er forsvarlig å bære fram det voksende livet.

Hun som går i angst og håper og ber om at hennes egen far ikke har gjort henne gravid.

Hun som sørger hver gang den kjente murringen starter nederst i magen og bloddråpene sakte renner ut av kroppen. Ikke denne måneden heller.

Hun som ble giftet bort da hun fortsatt var et barn, og som får underlivet ødelagt av voksne mannelemmer og alt for tidlige barnefødsler.

Hun som føder alene i flyktningeleiren, hun som bærer frem overgripernes barn.

Hun som må føde barnet som ikke lenger har hjerteslag.

Hun som jubler av glede over en etterlengtet positiv test. Hun som får den vakreste lille skapningen lagt på brystet sitt.

Hun som velger å ikke ha barn i livet sitt.

Rut, hun som stod trofast ved sin svigermors side og gav henne sitt barn.

Så mange fortellinger, så mange liv med ulike forutsetninger. Glede og lidelse om hverandre. Så mange kamper for livet på ulike måter.

«En såmann gikk ut for å så kornet sitt. Da han sådde falt noe ved veien. Det ble tråkket ned, og fuglene under himmelen kom og spiste det opp. Noe falt på steingrunn, og det visnet straks det kom opp fordi det ikke fikk væte. Noe falt blant tornebusker og tornebuskene vokste opp sammen med det og kvalte det. Men noe falt i god jord, og det vokste opp.» (Luk 8, 4-8)

Fortellingene våre, erfaringene våre utfordrer og endrer oss, våre holdninger til hverandre til krybben er her og nå, i den omsorgen Gud og mennesker gir oss, oppstandelsen er her og nå, hver gang vi reiser oss etter nederlag, eller krenkelser.

Marias lovsang

Maria er ung, og hun venter barn, sitt første. Uansett hvordan hun ble gravid, så er dette noe helt nytt for henne. Hun må ha gjort seg mange tanker, og kjent på ulike følelser.

Kanskje var hun redd og usikker det ene øyeblikket, for i neste øyeblikk å kjenne på dette utrolige, at det vokser et lite menneskebarn inni henne. Kanskje hun allerede kjente på beskytterinstinktet, denne urkraften som gjerne oppstår, og lager bekymringer, som gjør at hun blir engstelig for å gå nær klippekanter, eller langs elven, eller andre steder der hun kan falle og komme til skade. Nå er det ikke bare henne selv det handler om. Kanskje kjente hun på ambivalens, beskytterinstinktet på den ene siden, og frykten for hva dette ville gjøre med hennes liv, på den andre siden.

Teksten i forkant av prekenteeksten er fortellingen om Maria som drar til sin slektning Elisabeth, som også er gravid. Hun på sine eldre og ufruktbare dager. Hun som har ventet og lengtet etter et barn i mange år, og Maria, hun som knapt har rukket å vente. To forskjellige livsfortellinger. Det er forståelig at Maria oppsøker henne.

Når noe skjer med oss, som vi ikke helt aner rekkevidden av, trenger vi fellesskapet, og mange ganger noen å dele med. Gjerne med noen som kanskje aner noe om hva vi står i, noen som har lignende erfaringer, som kan forstå. Om ikke helt, så i hvert fall litt. Noen som kan møte med omsorg. Noen som tåler og tror på fortellingen vår, uansett hva den måtte handle om.

Der vi våger å dele med andre, dele våre opplevelser på godt og vondt, der vi våger å reflektere, stille spørsmål, hjelpe hverandre til å se ulike sider ved våre liv og våre erfaringer, der vi får fortelle noen ganger om igjen og om igjen, om det som det som har rystet oss. Der vi møtes med gode blikk, omsorg og refleksjon, der får vi ofte hjelp til å finne den styrken vi trenger for å stå i det utfordringene livet gir oss. Kanskje finner vi andre svar, eller gir de oss et annet blikk på oss selv enn det vi hadde fra før. Vi har evnen i oss, evnen til å reise oss, finne mening. Selv om krevende livserfaringer noen ganger gjør livet vanskelig å leve, så er det nettopp å bli sett, tålt, trodd, elsket, som kan hjelpe oss til å finne motet og kreftene igjen. Dette er på mange måter kjernen i sjelesorgen.

Når Maria, i følge Lukas, synger sin lovsang, så skjer det i etterkant av hennes møte med Elisabeth. Den er ikke bare en lovsang til Gud og det store han gjør på jorden, og for menneskene; den er også en tekst som viser hennes egen styrke. Hun ser seg selv i et nytt lys. I teksten beskriver hun seg selv som en fattig tjenestekvinne. En som ikke er så mye verdt, en som er eid av andre, som hele tiden må finne seg i de bestemmelser som andre tar, som mannen tar, en som ikke er fri.

Maria en ung kvinne, i et samfunn og en tid der kvinner ikke ble regnet med på same måte som menn, og jeg vil tro det påvirket hennes syn på seg selv. Etter samtalen med Elisabeth har hun fått en annen forståelse av hva Gud vil med henne, og hvor betydningsfull akkurat hun er. Fra nå av skal alle slekter prise henne salig. Jeg ser henne for meg, mer rakrygget enn tidligere, og med en styrke og et mot hun kanskje ikke har kjent på før.

Maria har stor betydning for kirken, både for kristne, og for mennesker med annen religiøs bakgrunn. Hun har hatt, og har, fortsatt stor betydning for kvinner og hvordan de ser seg selv. For noen er hun et symbol på det å tjene, være lydig og ydmyk. For andre er hun et symbol på styrke og mot.

Hun har også hatt stor betydning for Jesus. Hun er den som har kjent ham fra han var liten, fra før han ble født. Hun har båret ham, trøstet ham, elsket ham. Hun har møtt blikket hans, latt ham speile sine tanker og følelser i hennes, hun har gitt ham bekreftelsene han trengte for å kjenne at han hørte til hos henne, og med det også i denne verden. Gitt ham evnen til å knytte seg til og relatere til andre mennesker. Hun har irettesatt ham, lett etter ham, satt grenser for ham, og gjennom det gitt ham de redskapene han trengte for møte både seg selv og andre som sanne mennesker.

Vokser vi opp uten å erfare en god tilknytning til de voksne som skal ta vare på oss, uten noen som på omsorgsfullt vis speiler følelsene, uten god omsorg, uten gode grenser, så skaper det utrygghet i kropp og sjel, og gjør vårt eget liv, og noen ganger andres, vanskelig. (Les gjerne Tor Wennerberg: Vi er våre relasjoner.)

Kanskje var det av Maria Jesus lærte å respektere kvinner, kanskje var det av henne han lærte å se på kvinner som noe mer enn mannens eiendom. Kanskje var det hennes visdom og hennes kjærlighet til ham, som gjorde at han møtte alle med verdighet og respekt. Kanskje var det erfaringen av hennes rettledning, hennes grensesetting, som gjorde at han med frimodighet satte grenser for de som på ulike måter tråkket på andre, og gav mot og styrke til dem som ble sett ned på.

Kanskje kan hun også bli en påminnelse av det sårbare og helbredende i å lytte til hverandres livsfortellinger? Hun har i alle fall satt spor etter seg.

Litt om Rut

Fortellingen om Rut kunne også gjerne fått mer plass denne dagen enn det jeg la opp til denne gang. Hennes fortelling er sterk og viktig. Selv har jeg med hell flere ganger brukt ordene fra Rut, 2,14-18 som nattverdtekst. Skal det være nattverd denne søndagen, kan kanskje dette være en måte å bringe også hennes fortelling inn i liturgien. Også hennes fortelling er en fortelling om fellesskap, om å miste, om sorg, om å holde sammen trofast med sin svigermor, dele liv, dele mat, våge å gå andre veier enn de tradisjonelle. Det er en fortelling om mot, når hun som ung enke går til Boas og plukker korn i åkeren hans. Hun kunne blitt fritt vilt, for Boas menn, en ung kvinne uten en mann som kan beskytte henne. Likevel gjør hun det, og Boas velger å beskytte henne. Også hennes fortelling handler om tilknytning, tilhørighet omsorg, og troen på egen verdighet.

Salmeforslag

305 Vente, vente Herrens time

19 Nå tenner vi det første lys

26 Solbarn, jordbarn

130 Alle kilder bryter frem

604 Jesus livets sol og glede

2 Folkefrelsar til oss kom

Julaften

tirsdag 24. desember 2019

Jes 9,1a.2.6–7   Fredsfyrsten
1 Joh 1,1–4   Livets ord
Luk 2,1–20   Jesus blir født

Av og til trykker vi en preken som har gjort spesielt inntrykk på oss, i stedet for en standard tekstgjennomgang. Denne gangen har vi valgt vi Arne Jors julaftenpreken fra i fjor, holdt i Paulus kirke.

Les også gjerne tidligere års tekstgjennomganger i vårt rikholdige arkiv på nett (søk etter «NNK arkiv»). Der finner du tekstgjennomganger for julaften i NNK5/18, NNK5/17, NNK5/16, NNK8/15 eller NNK7/14.

- Redaksjonssekretæren

Men under uten like, hvor kan jeg vel forstå at Gud av himmerike i stallen ligge må! (synges ganske lavt, nesten hviskende).

Vi skal syng det om litt.

Under uten like - ikke til å gripe, ikke til å fatte.
Hva var det som skjedde, og hvorfor?

Kanskje Gud følte at hele prosjektet ikke funka helt.
Skapelsen gikk bra, hav og fjell og himmel, alle slags fugler og dyr.
Blomster og trær og insekter og årstider.

Og mennesker, det var nærhet og harmoni. Vi leser at Gud og menneskene rusler rundt i den svale kveldsbrisen.

En utrolig bra start, men så skar det seg litt. Det ble en sånn veldig avstand.

Menneskene ute av hagen, Gud fjern, opphøyd, allmektig.

Og menneskene levde livene sine etter beste evne.

De elsker og de får barn, de ler og danser, krangler, blir lei seg, ensomme – de lever menneskeliv.

Og Gud skjønner ikke menneskelivet helt. Klarer ikke å nå fram med omsorg, og kjærlighet, men prøver, om igjen og om igjen, sender sine profeter:

Moses, Jesaja, Jeremia, Esekiel, Daniel og Amos og alle de andre. Og kanskje innimellom spør Gud: «Hvordan går det egentlig med menneskene, jeg har jo gitt dem bud for hvordan de skal leve. Jeg så at Moses fikk med seg steinplatene. Hvordan går det?»

«Njai,» sier kanskje profetene. «Det går ikke så bra egentlig. De følger ikke alltid budene dine.»

«Nei vel, da lager vi nye lover,» sier kanskje Gud, «flere bud.»

Og profetene sier til folket at Gud kommer til å straffe dem hvis de ikke følger Guds lover.

Og Gud straffer og lager nye lover. En hel haug av lover. 613 lover og bud for å være nøyaktig.

Så en dag sier kanskje Gud: «Hva er det med disse menneskene egentlig, hva er galt med dem. Hvorfor følger de ikke budene mine?»

Så er det en liten profet som sier forsiktig: «Jeg tror ikke det er menneskene det er noe galt med. Du skjønner, alle skjemaene og lovene passer ikke alltid med menneskenes liv. For dem framstår du ofte som krevende, dømmende og straffende, noen er redde deg.»

«Tull, jeg er ikke sånn, jeg er ikke sånn,» sier Gud.

Men Profeten fortsetter: «Du skjønner, menneskene er helt fantastiske!

De er fulle av god vilje. Innimellom ensomme og lei seg. De kan leke og danse. De strever hardt for hverandre. De elsker og feiler, blir skuffet over seg selv og over andre. Noen ganger blir de sinna. De har fantasi og de har drømmer. De kan le og smile, de er morsomme. Menneskene er komplekse, forskjellige og fantastiske. Ikke én er lik den andre.

Og de har omsorg. Menneskene er fulle av omsorg.

Kom, bli med, se hvordan menneskelivet er. Bli med!»

«Lett for deg å si, hvordan skulle det skje liksom? I en tordensky? En røst fra himmelen, i en skystøtte, en ildsøyle eller en brennende busk? Kommer ikke nær menneskene da, en brennende busk i Birkelunden.»

Og Gud tenker, kanskje i et par hundre år.

«Hmm, menneskene er fulle av godhet og omsorg. Skal jeg ta sjansen?»

Og Gud tar det ubegripelige spranget og blir menneske.

Josef dro da fra byen Nasaret i Galilea opp til Judea, til Davids by Betlehem, siden han var av Davids hus og ætt, for å la seg innskrive sammen med Maria som ventet barn. Og mens de var der, kom tiden da hun skulle føde, og hun fødte sin sønn, den førstefødte. Hun svøpte ham og la ham i en krybbe, for det var ikke husrom for dem.

En fortelling vi vender tilbake til gang på gang. Fordi den berører, gir oss bilder av en Gud som vil være helt nær, en Gud i en liten menneskekropp. Ikke noe stort og triumferende, men lite, overlatt, sårbart. Avhengig av kjærlighet og omsorg fra oss, som oss.

I den fortellingen som skjedde julenatt kan vi søke etter andre fortellinger, våre fortellinger. Fordi vi trenger omsorg og

kjærlighet, nærvær og fellesskap. Fordi vi har våre sår, våre svik. Jeg er helt overbevist om at Gud ser på oss fragmenterte og ofte tåpelige mennesker med nåde. Fordi Gud tok sjansen på menneskenes omsorg, la sitt liv i våre hender. Fordi Gud finnes her hvor vi er, i det lave, fordi Gud nå vet hva menneskelig smerte og glede, lidenskap, tap, lykke og sorg er.

Det er derfor vi er her i kveld, samlet rundt krybben.

Men under uten like,
hvor kan jeg vel forstå!

Juledag

onsdag 25. desember 2019

Ordsp 8,1–2.22–31	Visdommen og bygningsmannen
Hebr 1,1–6	Utstrålingen av Guds herlighet
Joh 1,1–14	Ordet ble menneske

Ren trøst er tittelen på en liten diktsamling som kom ut i 2018, redigert av Helge Torvund. I etterordet skriver Jærdikteren: «Det er forunderlig at det korteste diktet eg nokon gong har skrivne, er det som ser ut til å trøysta flest av mine lesarar:

*lyset
du treng
finst»*

All min erfaring som prest gjør at jeg ikke er overrasket over at det nettopp er de enkle ordene om lyset som treffer folks livsfølelse så sterkt. Og da er vi midt i første juledags lys/mørkedrama i Johannesevangeliet. Fremfor å brette ut kommentarenes eksegese, velger jeg å gå til skjønnlitteraturen, vel vitende om at Johannesprologen også hører med blant verdenslitteraturens perler.

Når dette skrives, har jeg nettopp vært i den gode roen på fjellet, sett innover mot Skagastølstindene, og lest Hans Børli, som også bruker lysmetaforer. Et eksempel er i diktet «Likevel må du leve», der han beskriver døden som et fjell

*som løfter sin svale snø
over vegen du drar.
Der skal du stå den siste kveld,
og se i skjær av solfalls-eld
hvor vakkert livet var.*

Hans Børli døde i 1989, før vi fikk Den norske kirkes nye liturgi for Gravferd (2002), der en av de vakreste bønnetekstene lyder slik:

*Herre vår Gud, hos deg er livets kilde.
I ditt lys ser vi lys.
I deg er det vi lever, rører oss og er til.
Bevar oss i liv og død i din kjærlighet,
ved din Sønn Jesus Kristus, vår Herre.*

Det er en god bønn å ta med seg inn i prekenarbeidet.

Det var imidlertid en annen dikter som kom til å prege dagene på fjellet: Jon Fosse. Jeg vil sterkt anbefale at hans siste bok, *Det andre namnet, Septologien I-II*, leses sammen med Joh. 1,1-14, når første juledagspreken skal forberedes. Her møter vi maleren Asle, som taler om Guds mørke på denne måten: «ja, korleis skulle eg vel ha klart å måla bileta mine utan å nytta svart? Nei det skjønar eg ikkje, for det er i mørkret Gud bur, ja Gud er mørker, og dette mørkret, Guds mørker, ja dette ingenting, ja det lyser, ja det er frå Guds mørker at lyset kjem».

Jon Fosses nyeste verk viser et dypt slektskap med Johannesprologens ord om det sanne lys som kom til verden. Selv sier han at når han bruker uttrykket «det lysende mørket», trodde at han hadde funnet på det selv, inntil han skjønnte at det var Mester Eckhart som hadde sagt det! (Jon Fosse i samtale med Olav Egil Aune, Vårt Land 14.sept. 2019).

Rolf Nøtvik Jakobsen skriver om Fosse som teolog i artikkelen «*Du lyser fram hans himmel*», *Drama, kjærleik og bøn hos Jon Fosse*, i Syn og Segns temanummer om Strandebarmdikteren. Der trekker han frem Fosses «nattsalme», (834 i den nye norske

salmeboken.) Det er ikke vanskelig å skrive under på at dette er en av de mest fortettede og bærekraftige tekstene Fosse har skrevet, om «ei natt som møter deg og tek deg mjukt imot»:

*Det finst frå Gud i alt som er,
i jord og nattevrimmel,
di sjel er hans, du er hans verd,
du lyser fram hans himmel.*

Til vår prekentekest er det nærliggende å hente fram noen linjer til fra maleren Asles tanker om lys og mørke, hvor vi finner spor av både prologen og mystikken:

«og eg ser biletet som lys og mørker, og ser om det lyser frå biletet, og kvar, og korleis og alltid, alltid er det mørkret i biletet som lyser mest, og eg tenkjer at det kanskje er av di at det er i fortvilinga, i mørkret, at Gud er nærast, men korleis det lyset eg tydeleg nok målar kom inn i biletet, nei det skjønar eg ikkje, men eg tenkjer at det er fint å tenkja på at det kanskje kom til slik, at det kom til då ein lausunge, dei seier, vart fødd i ei løe ein vinterdag, ja på julaftan, og at ei stjerne då sende sitt klare lys til jord, eit lys frå Gud, ja det er ein vakker tanke, tenkjer eg, for sjølve ordet Gud seier at Gud er til, tenkjer eg, berre at ein har ordet og omgrepet Gud, tyder at Gud er til, tenkjer eg».

Jon Fosse har grepet den kristne grunnfortelling slik vi finner den i prologen, der Gud skaper med sitt mektige ord, og der Ordet bærer skaperverket frem.

I en tankevekkende preken som Berge Furre holdt da hans og Jon Fosses forlag Samlaget feiret sitt 125-årsjubileum i Oslo Domkirke i 1993, spør teologiprofessoren: «Gjev det i det heile meining å tala om levande ord som skapar - midt i vår tids syndflod av døde ord ? Kan vi fatta Bibelens tale om grensesprengjande ord - ord som skaper, gjer verda ny? Kva slag ord er det ?» Berge Furre svarer med dagens tekst: «Ordet blir kjøt - ordet blir menneske. Guds ord blir sanseleg - nærverande med kropp og ånd, gjerning og tale. Gud kler seg lekamleg i sitt ord. Ordet blir levd i Jesu liv.

Gud set sitt liv inn på sitt ord - risikerer sitt liv på sitt ord, ja, ikkje berre risikerer. Ordet blir forfylgt, dømt, spikra på krossen. Ordet blir undertvinga, drepe - men sigrar likevel midt i katastrofen, sprenger dødens lenker, blir til liv - for mange. Det er den kristne grunnfortelling. På det kviler tilliten til ordet - at ordet blir kjøt - blir levd, - og at ordet sigrar i liv. Det er løyndomen i Den heilage boka. Det er kristendomens trassige påstand om livet og tilveret.»

Gud og skaperverkets historie er korsets historie. Jürgen Moltmann, den teolog som kanskje sterkest har preget flere generasjoner med sin håpsteologi og sin korsteologi, appellerer like sterkt i dag til unge mennesker som da «Håpets teologi» kom ut i 1964. Jeg har lurt på hvorfor teologiprofessoren født i 1926 fremdeles appellerer så sterkt; og jeg tror ganske enkelt at det ikke handler om en verdensfjern akademisk teologi, men en teologi som er født i ondskapens mørke. Det var ikke en strime av lys inn i den unge tyske soldatens liv da han så vidt overlevde det massive allierte bombeangrepet mot hjembyen Hamburg i 1943. Trettifire tusen omkom, blant dem kameraten som bemannet luftvernskanonen sammen med ham. Moltmann kom ut av den mørke bombenatten med de to spørsmålene som han skulle bruke resten av livet på: «Hvor er Gud?» Og «hvorfor er ikke jeg død?». Da han noen år senere havnet i engelsk krigsfangenskap, var han uten en flik av håp. Han opplevde på kroppen «sjelens mørke natt». Men så, midt i dette totale mørket, fikk han se, slik han selv beskriver det, «Guds lysende ansikt».

Den unge soldaten hadde fått et Nytestamente med Salmenes bok i fangeleiren. Han leste klagesalmene, der ordene i Salme 22,2 satte ord på hans egen situasjon: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?» Da han fant de samme ordene i Markusevangeliet (15,34), opplevde han at han hadde en bror, «en som forstår meg mitt i min forlatthet. Det var Jesu forlatthet som frelste meg.» Da mistet mørket grepet om ham. Resten er teologihistorie: «Guds lysende ansikt» er den korsfestede Guds ansikt.

Ordene i Joh 1, vers 5 fanger Moltmanns opplevelse: «Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.»

Første juledag 2011 ble vers fem tema i min første juledagspreken etter Utøya-massakren 22. juli samme år. Jeg hadde hørt ordene fra Johannesprologen sunget i Skåre kulturkirke i Haugesund under lanseringen av Bibel 2011 i oktober den høsten. Det var Arne Hadlands verk «Ordet ble menneske» som ble fremført, før jeg skulle ha en timelang samtale med dikteren Kolbein Falkeid om Guds kjærlighets lys inn i mørket, om tap, sorg, om livskraft og drøm.

Kolbein Falkeid var tydelig berørt av prologens ord. Jeg visste at han hadde en smertefull erfaring fra eget liv gjennom det verste en mor og far kan oppleve, at ens eget barn velger å avslutte livet. Som så mange andre hadde jeg selv blitt berørt av boka som kom året etter datteren Helgas selvmord, «En annen sol.» Falkeid sa at han etter datterens død lette etter «en uskrevet grammatikk» og «en skjult virkelighet». Ordene om lyset som skinner i mørket, og nyoversettelsen «og mørket har ikke overvunnet det» berørte ham. Det samme gjorde Edvard Hoems «Sorgsalme», skrevet etter 22. juli, som jeg også brukte i min preken i Stavanger domkirke første juledag. Siste vers i denne Hoemsalmen har håpstonen i seg, det handler om det Falkeid etterspør: «en skjult virkelighet»:

*I natt og mørker, Herre, skal no din kjærleik bu!
Løft sjelene som sørger frå dødens bitre gru!
Gi smak og lukt og fargar, vekk deira stumme song,
så dei kan kjenne glede og finne trøyst ein gong.
I dag er Herrens time. I dag er nådens tid.*

Jon Fosse feiret sine 60 år i 2019, Edvard Hoem sine 70 og Svein Ellingsen sine 90. Alle har de skrevet salmer som vil bli stående. Da Svein Ellingsen for 20 år siden feiret sine 70 år, ble det utgitt en samling utvalgte salmer «I lyset fra Guds fremtid». Salmene står i en utdypende dialog med bilder Svein Ellingsen, som også er billedkunstner, selv hadde valgt ut. Den første salmen, i kapitlet «Hva Gud har gjemt i mørket» er «Mørket omkring oss er mørket før daggry»:

*Håpet får gripe det kommende daggry!
Englenes lovsang skal sprengre vårt mørke.
Se, her blant mennesker finnes Guds bolig!
Ingen er lenger alene på jorden.*

Den neste salmen, «Vi ser deg, Herre Jesus» (nr 65) er Svein Ellingsens versjon av Helge Torvunds tre linjer:

*lyset
du treng
finst*

Derfor lar jeg den nittiårige salmedikteren få siste ord, med vers to, som beskriver Guds lysende ansikt slik:

*Vår byrde vil du bære
Og ta vår tyngste vakt.
Du skal beseire mørket
Med kjærlighetens makt.
Vi åpner oss for gledens ord!
Vi ser deg barn, og hører
Guds hjerteslag på jord*

Salmeforslag

40: Å, kom nå med lovsang

41: En frelser er oss født i dag

39: Høyr kor englar syng frå sky

50: Fra fjord og fjære, fra fjell og dype dal

55: Midt i hårdest vinter

65: Vi ser deg, Herre Jesus, som en av jordens små

68: Nå er den hellige time

Anvendt litteratur

Svein Ellingsen, 1999: *I lyset fra Guds fremtid* (Oslo, Verbum)

Jon Fosse, 2019: *Det andre namnet. Septologien I-II*. Roman (Oslo, Samlaget)

Berge Furre, 1997: *Sant og visst. Artiklar, foredrag og preiker*. Utval og kommentarar ved Ottar Grepstad. (Oslo, Samlaget)

Erling J. Pettersen, 2018 (2.oppl.): *Gud sett nedenfra* (Stavanger, Hertervig Forlag)

Helge Torvund, 2018: *Ren trøst* (Oslo, Cappelen Damm)

Samtale og tema: Jon Fosse, i Syn og Segn 2.19, Tidsskrift for kultursamfunn & politikk.

Stefanusdag / 2. juledag

torsdag 26. desember 2019

Jer 31,15–17	Det lyder klagerop i Rama
Apg 7,52–60	Stefanus blir steinet
Matt 2,16–23	Barnemordet og veien til Nasaret

Glade jul?

Temaet for 2. juledags-tekstene er ikke bare glede, fred og feiring; her er det like mye fokus på det mørke og destruktive i verden, på mord, forfølgelse og flukt, sorg, gråt og sinne. Ikke akkurat de temaene vi vanligvis forbinder med en god jul, men like fullt viktige, ikke bare for hvordan vi leser evangeliet, men også knyttet opp mot julens budskap.

2. juledags evangelietekst omhandler barnemordet i Betlehem som finner sted etter Josefs, Marias og Jesu flukt fra Herodes til Egypt, og siden veien tilbake til Israel. Denne fortellingen finnes kun hos Matteus. Matteus knytter, som han ofte gjør, sine beretninger om Jesu liv til Det gamle testamentet og eldre profetier, og lar Jesus oppfylle dem. Her knyttes Matteus' tekst opp mot Jeremias tekst og oppfyllelsen av profetien der. Flere har også påpekt en likhet mellom Jesus og Moses: Begge unnslipper forfølgelse og barnemord fra en konge, begge må oppholde seg i Egypt, og begge er utpekt av Gud og involvert i frigjøringen av Israel. Jesu barndomshistorie har altså paralleller til GT, Guds handling med Israelsfolket og Moses, og Herodes har paralleller til Farao, der begge framstår som paranoide tyranner. I Matteus 2 kan Herodes, ifølge blant annet Kingsbury i *Matthew as Story*, være et symbol på ledere Jesus senere havner i konflikt med:

som de religiøse lederne, og deres frykt, hevnløst og ”blindhet”. 2. juledags evangelietekst kan vise hvordan noen ledere så Jesus som en politisk og verdslig trussel, og peker framover mot motstanden Jesus vil møte som voksen. Senere skal Jesus vise hva slags konge han er: ikke en verdslig opprørskonge, men en frelsende og reddende konge. Dette viser han gjennom å frivillig la seg underkaste lidelse og død (Kingsbury 1988, 48-49).

Flukt er et av temaene i dagens evangelietekst. Først blir Jesusbarnet forfulgt av Herodes, siden av hans sønn Arkelaus. Først flykter de til Egypt, siden tar de tilflukt i Nasaret. Hans Kvalbein poengterer i sin *Fortolkning til Matteusevangeliet* hvordan Jesu liv begynner med motgang, farer og dårlige kår, som en flyktning uten rettigheter, som igjen peker framover mot hans voksne liv: som en menneskesønn uten noe å hvile hodet på (Matteus 8,20; Kvalbein 1992, 90-91). Matteus’ fortelling viser at ikke engang Jesu krybbe var et trygt sted for Guds barn, og at Jesus ble en flyktning, en forfulgt. Samtidig oppfylles enda et profetord når Jesus returnerer fra Egypt: (...) *Fra Egypt kalte jeg min sønn*, slik det står i Hosea 11,1. I Israel skulle Jesus åpenbares og fullføre sitt oppdrag, og sin lidelse. Han ble forfulgt som barn og forfulgt som voksen. Gjennom lidelse gikk hans vei, for vår skyld, på våre vegne.

Samtidig møter vi i dagens tekster fortellinger om steining og barnedrap. Vi har vel alle hørt uttrykket Ramaskrik, som mange kanskje forbinder med hverdagslige høylydte protester og klage, men som egentlig betegner et skrik av fortvilelse, bitter klage og sorg. Det kalles også for Rakel-skriket, etter landsmoren Rakel som skal være begravet ved Rama. Og drap av barn og steining er jo grusomme ting. Grusomheter mange nesten ikke kan forestille seg at noen kan være i stand til å utføre. Likevel skjer også slike ting i dag. I blant annet krig, konflikter og på flukt. Det er altså en mulig realitet. Fortellingen om barnemordet og steiningen av Stefanus kan minne oss på alle som opplever urett, vold og tap av blant annet barn, og som vanskelig kan la seg trøste. Eller alle som frykter for forfølgelser og for sine eller andres liv.

Med utgangspunkt i teksten om Stefanus kan vi også se et eksempel på hvordan frykt og mangel på toleranse også kan føre til mye vondt, som når frykten gjør at vi handler galt mot andre og skaper lidelse. Når vi ikke tåler annerledeshet og frykter andre perspektiver og annen tro. Når mangfold, toleranse og dialog blir mangelvare. Wergeland laget et dikt basert på fortellingen om steiningen av Stefanus, ”Etter tidens leilighet”, som kan være aktuelt i denne sammenhengen. Der står det blant annet: *Stenen i stefanens panne, den er løgnen mot det sanne.(...) Men det må ei hviskes stille. Sannhets venn ei blott må ville. Vær i ett og alt deg selv! Det er seirens kunst, min sjel! Som stefanen mellom stene, må du stå, om selv alene.*

Det kan minne oss om at urett finnes i vår verden, og at vi ikke må glemme det, eller fortie det, men heller prøve å stå for det som er rett og godt.

Håp i mørket

Det er heldigvis også håp i tekstene. Alle tekstene beveger seg framover og avslutter med et slags håp. Hos Jesaja går vi fra skrik, klage og gråt over Rakels og Israels barn, til Guds trøstende og løfterike ord om håp for etterkommerne som skal få vende tilbake til eget land. I Apostlenes gjerninger ber Stefanus, slik Jesus også gjør i Lukasevangeliet, om tilgivelse for de som tar livet av ham, og ser Jesus og Guds herlighet.

Hos Gud er det utgang fra døden (Sal 68,21), og Åp 21,3-5, brukt i gravferder, kan kanskje også knyttes til dette. Et håp, selv når ting ser som mørkest ut: Gud selv skal være hos dem(...). Han skal tørke bort hver tåre fra deres øyne, og døden skal ikke være mer, heller ikke sorg eller skrik eller smerte.

Hos Matteus vender Jesu familie tilbake til Israel og slår seg ned i Nasaret; Josef følger de rådene han får fra Gud. At Jesus er flyktning betyr ikke at Gud har gitt ham opp. Familien ledes hele tiden til trygge steder og styres av Gud gjennom forfølgelsen, slik Gud tidligere styrte Israelfolket og frigjorde dem fra slavelivet i Egypt. Gud vendte eksilets sorg til glede og gav folket håpet om

en ny frelser. Fortellingen kan skape trøst og håp for de som både før og nå har blitt forfulgt, eller som har opplevd den utrygge tilværelsen som flyktninger (Kvalbein 1992, 90-91).

Dagens tekster kan også hjelpe oss til å se framover, styrke håpet om en trygg havn for alle, håpet om at alle får komme hjem en gang. Tekstene kan dessuten hjelpe oss til å fokusere på hva vi eventuelt kan bidra med for å skape et varmere samfunn. Samtidig kan vi huske på at det finnes noe som er større enn oss selv som vi også kan sette vår lit til.

Det er altså flere perspektiver vi kan ta utgangspunkt i i møte med disse tekstene, som kan knyttes til både tidligere tider og dagens samfunn:

Vi kan fokusere på: 1. Flukt, på flyktningers tilværelse og kår rundt omkring i verden og/eller Jesus som en flyktning. 2. De som forfølges og kanskje mister livet på grunn av for eksempel sin tro, etnisitet, kjønn, legning eller sitt politiske engasjement. 3. Medmenneskelighet, gudshåpet og håpet i løftene om bedre tider.

Salmeforslag

Stefanusdagen er et litt annet innslag i julen, noe salmene også kan være med på å markere, men gir likevel gode muligheter for å synge noe av det rikholdige lageret med advents- og julesalmer.

(Inngang) 3 Å kom, å kom, Immanuel, 36, Her kommer dine arme små, eller 56 En krybbe var vuggen

(Salme til tekstlesningene) 81 Du, de forfulgte Gud, 74 Fader, som frå allmakts sete høyrer, eller 80 Kristne, kom i morgenlyset (Før evangeliet) 26 Solbarn, jordbarn, eller 76 Joleklokker over jorda

(Etter preken) 65 Vi ser deg, Herre Jesus, eller 364 Så kom du da til sist, du var en fremmed

(Offertoriesalme) 738 Noen må våke i verdens natt

Under nattverden: 613 Usynlig er ditt rike, 615 Vi bærer mange med oss, eller 618 Vi er et folk på vandring

-(Avslutning) 9 Rydd vei for Herrens komme, eller 38 Mitt hjerte alltid vanker

Romjuls søndag

29. desember 2019

Salme 1,1–6	De to veier
1 Tim 3,16	Gudsfryktens mysterium
Matt 2,13–15	Flukten til Egypt

Det unike med Matteus

Vi har fått en liten tekst å preke over denne romjuls søndagen, men det er en innholdsmettet tekst med stor symbolsk kraft. Kortfattet kan vi si; a. her er et møte mellom et uskyldig nyfødt barn og verdens grusomme brutalitet, b. Gud griper inn gjennom drømmer, c. en modig beslutning, d. et land tok imot en flyktningfamilie, og e. en påminnelse om at Jesus Kristus, verdens frelser, har vært flyktning.

Som dere vil se, er Matteus alene om å fortelle om flukten til Egypt, og om at Herodes drepte guttebarna i Betlehem. Det er naturlig å spørre om historisiteten til flukten, og hvorfor det er viktig for Matteus å ta med denne historien.

I kommentarstoffet er det enighet om at Matteus med denne legende-lignende historien vil befeste at Jesus er den Messias som jødene venter på, og som oppfyller Guds løfter. Matteus peker seg ut mellom evangelistene med sine referanser til GT og jødisk tradisjon. Her knytter Matteus hendelsen til Hos. 11,1. «Da Israel var ung, fikk jeg ham kjær, fra Egypt kalte jeg min sønn.». Dette sitatet hos Matteus er ett av ti som inneholder formuleringen; «Dette var for å oppfylle (/dette ble oppfylt) det som profeten hadde sagt.» (Her er referansene: Matteus 1:22–23; 2:15; 2:17–18; 2:23; 4:14–16; 8:17; 12:17–21; 21:4–5; 27:9–10).

Vårt sitat fra Hosea er ikke å regne som en profeti – altså noe som skal oppfylles, men brukes av Matteus som en bekreftelse på Guds frelse i tidligere tider, sier Hans Kvalbein. Han poengterer med dette at Jesus har overtatt identiteten som det sanne Israel, og er som et speilbilde av historien knyttet til Moses.

Moses berget livet som baby ved en snarrådig handling fra sin mor, og ble gjennom hennes kløkt berget fra forfølgelsen. Den gangen fra annen hersker – farao – som ville drepe jødiske guttebarn for å sikre makten sin.

Kong Herodes og hans despoti: Historisitet

Josef ble advart av en engel i en drøm. Hos Matteus blir Josef veiledet tre ganger i drømme. Matteus står i stødig bibelsk tradisjon når han lar Guds inngrep og frelse komme til syne gjennom engler og drømmer. Josef fikk slik vite at Herodes hadde til hensikt å drepe alle guttebarn i Betlehem. Da reiste de straks av sted, samme natt, og de kom ikke tilbake før Herodes var død. Det er en lang reise fra Juda til Egypt. Den må ha tatt noen uker. Google Maps opplyser at det er 845 km mellom Betlehem og Kairo.

Vi vet fra Josefus at Herodes var en brutal despot, og det var ikke nødvendigvis sjokkerende at han drepte guttebarn, når man ser de andre grusomhetene han var i stand til. Gjennom historieskriverne vet vi at han var nådeløs, og drepte sine egne sønner og også dronning fordi han mistenkte dem for å undergrave posisjonen hans.

Men siden barnemordet i Betlehem ikke er nevnt av Josefus eller er kjent gjennom andre kilder er det naturlig å stille spørsmål: Kan vi feste lit til at dette har skjedd?

Nils Alstrup Dahl sier i sin Matteus-kommentar at fortellingen om flukten til Egypt må være utformet i et jødekristent miljø, og antageligvis var kjent i Matteus sin krets. At ikke Josefus eller noen annen historiker ikke har skrevet om det, er likevel ikke et bevis mot historisiteten i fortellingen, mener han. Dersom dette skjedde, var det ikke så mange barn det kunne være snakk om.

Betlehem var en liten landsby, med kanskje 1000 innbyggere, og i en voldelig og turbulent tid er det ikke sikkert at dette ville bli fanget opp av en historiker. Med utgangspunkt i 1000 innbyggere, kan det ha vært snakk om ca 20 barn. Synspunktet hans støttes av Hans Kvalbein.

Vi er derfor overlatt til å holde oss til Matteus og hans jødisk-kristne fortellertradisjon som eneste kilde når det gjelder denne legende-lignende historien om Jesu barndom.

Matteus gir oss her et motsvar til Israels urhistorie. Jesus oppfyller forventningene til Guds frelsesgjerning. Han er det nye Israel, og knyttes til kjente utfrielsesmotiv fra jødernes historie, liksom Moses.

Jesus gjør samme bevegelse som Moses, men nå for hele verden. Det er vesentlig.

Vi kan også merke oss at Josef står fram som en handlekraftig, ansvarlig mann og far gjennom denne historien. Det støttes av andre vers i disse to første kapitlene i Matteus der vi får glimt av en trofast, pålitelig og gudfryktig kjæreste til Maria, og en som berger Jesus fordi han stoler på røsten i drømmen.

Den Koptiske kirkes identitet

– en kristen tradisjon fra Jesus som flyktning

Flukten til Egypt kan ikke overvurderes når det gjelder innflytelse på identiteten til den koptiske kirke. Foruten at Egypt ble det reddende landet for barnet Jesus, anser den koptisk-ortodokse menigheten i Alexandria seg som den aller første kristne kirke etter at evangelisten Markus hadde vært der, cirka år 42.

Kopternes selvforståelse hviler på at Jesu sin historie er uløselig knyttet til Egypt, deres land, og at Jesus gjennom sitt opphold i Egypt oppfylte Guds plan. Det kan tenkes at den koptiske kirke nettopp ser på dette utsagnet som en ren profeti: «Da Israel var ung, fikk jeg ham kjær, fra Egypt kalte jeg min sønn», i motsetning til det Kvalbein sier.

Det er i alle fall et interessant og utvidende perspektiv for oss i vår vestlige lutherske tradisjon.

Det er mange menigheter i Norge som har vennskapsforhold til den koptiske kirke og det er mange som har vært på besøk hos Mama Maggie på søppelberget, og hos biskop Thomas på Anafora. Denne dagen ville det være strålende om noen kunne fortelle hva de har opplevd på besøk hos disse i Egypt, og knytte forbindelse til dagens tekst.

Teologiske overlegninger med etisk innhold – relevans til i dag

Vi er også her i berøring med kriser og konflikter i vår tid.

Vi har nettopp feiret den vidunderlige jula, med tekster om Gud som blir menneske, som kommer med nåde og himmelsk fred til en plaget jord. Vi har snakket om kjærlighet og håp, de fleste av oss har spist årets festmiddag, og feiret overdådig i mange dager. Det er uendelig langt mellom den festen vi har vært med på, og til denne familien som legger i vei gjennom et ørkenlandskap i ukevis for å flykte fra en drapsmann.

Vi er dratt inn i den brutale verden igjen.

Og det er i dette spennet vi stadig står, mellom jubelen og sorgen. Vi må denne dagen snakke om flyktninger i verden, flyktninger som faktisk talt drukner i havet i elendige farkoster som ofre for menneskers ondskap.

Det er mange faktorer bak disse skjebnene.

Kriger og despoter driver stadig mennesker på flukt. En annen faktor er at livsgrunnlaget blir borte på grunn av klimaendringer, og en annen og forferdelig faktor er at flyktninger er uønsket hos oss i Europa. Da kan de ikke komme til land med båtene sine, men blir overlatt til sin skjebne i havet.

Vi må våge å tale inn i disse paradoksene, tale mot den ondskapen som blir skjult bak polerte vendinger, og vi må våge å ta blikket nedentru, slik jeg mener vi alltid må gjøre det, vi som har fått evangeliet. Gud er der, i lidelsen, hos den flyktende, i smerten. Gud trenger ikke jula, Gud trenger at vi bryr oss.

Vårt eget rike land har ikke plass til flyktninger, får vi vite av vår regjering. Vi lever i et land med herskere som sier at vi ikke kan la mennesker fra fremmede land med annen tro komme hit, fordi vi ikke kan være trygge for at vi beholder vår identitet eller norskhet eller hva det nå er vi kan miste. De vedtar flyktningeforlik som sier at vi skal hjelpe dem der de er! Vel vitende om at de vedtakene rammer ulykkelige mennesker som rømmer fra redslene i landet sitt, men bare oppnår å havne i nye redsler. De drukner eller dumpes i en leir uten framtid.

Hva er evangeliet i dagens tekster? Er det et evangelium i teksten? Taler det til oss?

Jeg ser et evangelium ved at Gud griper inn i en brutal verden. Gud viser oss gjennom Jesus at han ikke tåler uretten.

Det kan sies noe om GT-teksten i den forbindelse. GT-teksten er også et oppgjør med uretten, og det onde skal tape mot Guds lov. Det kan sies å ha gi et bakteppe til dagens evangelietekst, koblingen med at Guds lov blir oppfylt i Jesus Kristus.

Hovedpoenget med dagens tekst vil jeg si er at Gud har kommet til jorden, midt i brutaliteten, forfølgelsene og nådeløsheten, og at han griper inn.

Men Gud griper ikke håndfast inn i krig. Gud taler til oss, som i drømme. Josef lyttet til stemmen, og handlet på den. Det er utfordringen vår: å bli så stille at Gud får tale til oss, til og med når vi er våkne. Vi har en Gud som var flyktning.

Salmeforslag

72 Vem har tänt den stjärnan

26 Solbarn, jordbarn

104 I et skur ved Betlehem

46 I Kong Davids by det hendte

479 Fordi han kom og var som morgenrøden

316 Lær meg å kjenne dine veie

Referanser

Matteusevangeliet - fortolkning, Hans Kvalbein, Luther Forlag
1998 (s. 85-88)

Matteusevangeliet – en kommentar, Nils Alstrup Dahl, (red.
Årstein Justnes, 1998) (s.46-59)

Matthew, Tyndale Commentary – R.T.France (Gjennom Accordance)

Nyttårsaften

tirsdag 31. desember 2019

Fork 3,1–2.4–7.11a	Alt har sin tid
1 Pet 1,22–25	Herrens ord varer til evig tid
Luk 13,6–9	Fikentreet som ikke bar frukt

Vi får ett år til!

Nyttårsaften har noen egne følelser rundt seg. Man sitter mellom to år, i et grenseland av tid og rom, hvor det gamle er ferdig og det nye ennå ikke er blitt til. Hvor ble det av 2019? Ferdig allerede? Hva har det egentlig brakt med seg?

Og 2020? Hva vil det bringe? Same old story? Vil det være preget av mange tøffe og slitsomme dager? Eller kanskje det står nye, spennende muligheter for døren?

Mange iherdige sjeler setter kanskje fremdeles opp noen nyttårsforsetter og håper på bedring. Håp om bedring er velkjent i Bibelen! Og det er nettopp nyttårsforsetter, verdsetting av dagen i dag, og håp om forbedring, som kveldens bibeltekster berører.

Fork. 3,1-2.4-7.11a: Alt har sin tid

Fra GTs visdomsteologiske bøker (Ordspråkene, Job og Forkynneren,) hører vi de kjente ordene fra Forkynner-teksten i gravferdsliturgien:

Alt har sin tid, det er en tid for alt som skjer under himmelen...

Ja visst, dette livet gir oss litt av hvert av ulike tider og dager.

I dagens perikope er det tatt med litt flere vers enn i gravferdsteksten. Nå er det ikke bare *en tid for å gråte og le*, men også:

*en tid for å kaste stein, en tid for å samle steiner,
en tid for å ta i favn, en tid for å la favntak være.*

Og i tillegg:

*en tid for å lete, en tid for å miste,
en tid for å bevare, en tid for å kaste,
en tid for å rive i stykker, en tid for å sy sammen,
en tid for å tie, en tid for å tale.*

Grunntonen i Forkynnerens bok kan virke pessimistisk.

Forkynneren starter boken sprudlende med stadfestelsen i 1,2:

Alt er forgjeves (tidl. overs. «Alt er tomhet»). Det kan være litt fortvilende der man sitter på nyttårsaften og innser at livet ikke er så veldig forandret siden sist nyttårsaften. Står jeg på samme sted fremdeles?

På mange måter går livene våre i sirkel: i årets syklus, i vårt behov for trygghet og vaner, i den oppvoksende slekts behov for å gjøre de samme feilene våre foreldre gjorde, i vår tro på at vi «nå har funnet opp kruttet» - på nytt!

Likevel, sier Forkynneren/Qohelet: Alt er ikke forgjeves, det finnes glede i våre liv.

*Ingen ting er bedre for et menneske enn å spise og drikke og
unne seg gode dager midt i alt sitt strev. Jeg fikk se at også
dette kommer fra Guds hånd.*

... Alt skapte han vakkert, hver ting til sin tid.

Godene i livet ligger i dagene vi lever, sier Forkynneren.

Fortvilelsen er knyttet til livets ytterste spørsmål. Derfor sier

Qohelet: Mennesket kan ikke fatte hele Guds verk. *Det kan ikke fatte det Gud har gjort fra begynnelse til slutt.*

«Forgjevetheten/Tomheten» er knyttet til vismannens manglende evne til å påvirke livets ytterste spørsmål. Disse må han overlate til Gud. «Gleden» ligger derimot i evnen til å anerkjenne hva som er godt i det daglige liv.

For selv om livene våre kan føles sirkulære, så er ikke evangeliet sirkulært. Det går ikke i sirkel. Guds historie har en begynnelse og en ende. Alfa og omega. Og vi er deler av denne historien.

1. Pet. 1,22-25: Herrens ord varer til evig tid

Dermed legges serven opp for den andre leseteksten.

Fra våre tider/dager her på jorden løftes blikket til *Guds levende ord som er og blir* (1,23).

Vår perikope er fra brevets hoveddel, brevkorpuset (1,3-5,11) hvor «Peter»/brevets forfatter snakker om kristen identitet (1,2-2,10). Han spør: Hva innebærer det å være Guds folk? Jo, de skal fremstå som et hellig folk og *leve i oppriktig søskenkjærighet* (1,23). *Legg derfor bort all ondskap, falskhet og hykleri, misunnelse og sladder, og lengte som nyfødte barn etter ordets rene melk, så dere ved den kan vokse til frelse. For dere har smakt at Herren er god* (2,1-3).

Våre liv er som gress, sier forfatteren. Ifølge referansene i Bibelen referer forfatteren her til Jes. 40,6ff:

En røst sier: «Rop ut!»

Jeg svarer: «Hva skal jeg rope?»

*«Alle mennesker er gress,
all deres troskap er som blomsten på marken.*

Gresset tørker bort, blomsten visner når Herrens ånde blåser på den.

Sannelig, folket er gress.

*Gresset tørker bort, blomsten visner,
men ordet fra vår Gud står fast for evig.*

Samtidig kan vi høre gjenklang fra Salme 103,13-17 fra gravferdsliturgien/tekstene:

Som en far er barmhjertig mot sine barn,

er Herren barmhjertig mot dem som frykter ham.

For han vet hvordan vi er skapt, han husker at vi er støv.

Dagene mennesket får, er som gress, det blomstrer som blomsten på marken.

*Når vinden farer over den, er den borte, stedet den stod på,
vet ikke lenger av den.
Men Herrens miskunn er fra evighet til evighet over dem som
frykter ham.*

Denne perikopen har dermed to poeng som bindes sammen.

- 1) Våre liv er forgjengelige, Guds ord står fast for evig.
  - 2) Guds ord forteller oss sannheten om hvordan det gode livet skal leves; i søskenkjærlighet, til evighet.
- 1)+2) La oss derfor gjøre det! Leve våre forgjengelige liv i lyset og trøsten fra Guds evige ord.

Luk. 13,6-9: Fikentreet som ikke bar frukt

Videre kommer vi til prekenteeksten denne kvelden, lignelsen om fikentreet som ikke bar frukt.

Jesus er i gang med å formane folket til bot når han forteller om denne lignelsen (12,54-13,9).

Vend om! sier Jesus. Det er ikke for sent! Fikentreet fikk stå et år til.

I boken *Fyrahanda sädesåker* av Anton Fridrichsen (Verbum, Stockholm 1980, s. 109-110) mener Fridrichsen at Jesus bygger videre på bildet av vingården som finnes hos profeten Jesaja, i vers 5,7:

*For vingården til Herren over hærskaerene, det er Israels hus,
og menneskene i Juda er hans kjæreste hage.*

Hvis vi blir i dette bildet, er treet et bilde på Israel - folket som i Det gamle testamentet blir tatt fra det ufruktbare Egypt og plassert i Kanaan, og her stellet Herren med dem på alle måter. Dette profetiske bildet bruker Jesus videre i sin lignelse om den onde vingårdsherren i Mark. 12,1-12, hvor den endelige dommen gis over det nettopp Israel, over den jødiske kirken, over ledere og autoriteter.

Vår lignelse om fikentreet beveger seg i samme forestillingsverden, skriver Fridrichsen. Men her er fokuset på individet - den enkelte israelitt - som får varsel om alvorlig ettertanke og «snabb bättring». Grunntanken er likevel den samme.

Det spørres etter *frukten*: Mennesket er Guds skapelse og har sin eksistensberettigelse i å oppfylle sin tildelte oppgave, dvs. bære frukt. Her spørres ikke om å utvikle sin personlighet, realisere seg selv eller lignende, men om å bære frukt, dvs. gjøre Guds vilje. Et tilleggspoeng til denne teksten er at Jesus ikke lignes med vingårdsherren i denne lignelsen, slik han gjør i andre lignelser.

Naturvitenskapelig sett var en vingård den gangen en ypperlig jordbunn for et fikentre. Slik sett var det litt underlig at dette fikentreet ikke bar frukt. Vanligvis modnes fikentreet på tre år, og har det ikke båret frukt da, er det lite håp for det. Dette treet får ytterligere et «nådeår». Noen tolker dermed de truslene som uttales før dommen/treet faller, som et uttrykk for Guds kjærlighet.

Utfra dette synspunktet får tiden en dobbel karakter i denne lignelsen, som gjenspeiles i dialogen mellom gartneren og vingårdsherren: Dagene, som skjenkes oss, er Guds stadig gjentakende bud til oss om lydighet og kjærlighet. Men den hastige tiden vitner også om at tiden har en grense, at det en gang er for sent. Vår tid er en nådetid før dommen/døden kommer.

Så kan vi tolke videre på hvordan dette skal forstås i vår tid. Dette er en tekst for ettertanke og selvransakelse. Og ikke minst til oppbyggelse: Fikentreet får en ny sjanse, slik vi får et nytt år med nye muligheter. Den sjansen må vi bruke!

Så er det opp til hver og en hvordan søskenkjærligheten og tidene med gråt og latter forvaltes.

Nå kommer 2020.

Så la oss gjødsle og grave rundt dette året, og la Guds frukter komme til syne der vi er.

Salmeseddel

44 Det kimer nå til julefest

34 Vad krubba di der vil eg stå

38 Mitt hjerte alltid vanker

35 Den yndigste rose er funnet

54 No koma Guds englar med helsing i sky

48 Deilig er jorden

Nyttårsdag / Jesu navnedag

onsdag 1. januar 2020

4 Mos 6,22–27	Velsignelsen
Fil 2,5–11	Navnet over alle navn
Luk 2,21	Han fikk navnet Jesus

Kirkeårsdagen

Jesu navnedag er en interessant dag når man ser på den rent tidsmessig. På den ene side er det den første dagen i det nye året for folk flest, men på den annen side har man i kirken hatt et nytt år i en stund allerede, da det gamle kirkeåret ble avsluttet på Domssøndag, 24.11, og et nytt begynte den første søndag i advent, 1.12. Ofte vil man prøve å fremheve begge deler. Det er en vei å gå som er gangbar, men man har også mulighet til å rendyrke Jesu navnedag som en dag i kirkeåret, og ikke som «dagen etter nyttårsaften». Hvilken vei man velger å gå i dette spørsmålet får være opp til den enkelte, men denne tekstgjennomgangen vil etterstrebe å se dagen som den er i kirkeåret.

Om preteksten

Preteksten som er satt opp denne dagen er iøynefallende kort, med bare ett vers fra Lukas-evangeliet:

«Da åtte dager var gått og han skulle omskjæres, fikk han navnet Jesus, det som engelen hadde gitt ham før han ble unnfanget i mors liv.»

Dette peker litt over ni måneder tilbake i tid; til fortellingsteksten på Maria budskapsdag da engelen Gabriel gav Maria bud om at hun skulle føde en sønn. Man finner denne fortellingen i Lukas 1:

Engelen kom inn til henne og sa: «Vær hilset, du som har fått nåde! Herren er med deg!» Hun ble forskrekket over engelens ord og undret seg over hva denne hilsenen skulle bety. Men engelen sa til henne: «Frykt ikke, Maria! For du har funnet nåde hos Gud. Hør! Du skal bli med barn og føde en sønn, og du skal gi ham navnet Jesus.

Man kan også ta dette opp ved å bruke Matt 1, 18-25 som fortellingstekst denne søndagen, og bruke fortellerteksten for å skape sammenhengen mellom Jesu unnfangelse og hans navnedag. Å koble disse to hendelsene ved å peke bakover til Maria budskapsdag kan også være en fin måte å tydeliggjøre for menigheten sammenhengen og dynamikken i kirkeåret, noe som folk ellers kanskje ikke er bevisst eller ikke gjøres bevisst.

Hvis vi går språklig enkelt til verks teksten og ser på navnet Jesus, så kommer det som en avledning av det latinske *Iesus*, som er en translitterasjon av det greske *Ἰησοῦς*, som vi ser når vi går i grunnteksten («...καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς...»). Dette igjen er en gjengivelse av det hebraiske *יְהוֹשֻׁעַ*, *Jeshua*, som på norsk også finnes i formen av navnet «Josva». Vanligvis sies det at navnets etymologi er «Gud er frelse» eller «Gud frelser». Dette er et tema som man kan gå inn i: Navnet som kommer fra Gud selv og forkynner til oss at Jesus er vår frelser. Da har også man flere strenger å spille på i form av salmevalg.

På Jesu navnedag kan det være et godt grep å rette fokuset ikke bare mot guddommen, men også den han er i relasjon til, altså mennesket: Vi som enkeltmennesker og som gruppe. Det er selvsagt ikke i seg selv en dårlig ting å ha et tydelig fokus på Jesus denne dagen, men hvorfor er det viktig at Jesus ble født? Hvorfor er navnet hans viktig? Hvilken relevans har det for oss? En ting man kan fremheve er at som Guds sønn fikk et navn, har også vi fått det. Man leser for eksempel i Jesaja 43,1:

Og nå, så sier Herren, som skapte deg, Jakob, som formet deg, Israel: Vær ikke redd! Jeg har løst deg ut, jeg har kalt deg ved navn, du er min.

Man skal selvsagt være varsom med å applisere GT-tekster hist og pist, men som Gud utvalgte Jakob og Israel er også vi utvalgt. Kalt ved navn, som det står. Da blir det ikke bare fokus på det utenfor oss selv, men også på det som er aktuelt for oss.

Nettopp her kan man knytte inn tema som er aktuelle for våre liv. Hva betyr det at vi er kalt? Hva kaller Gud oss til? Ofte har ordet «kall» et høytidelig preg over seg. Man knytter det for eksempel til yrker. I en tid hvor vi ofte har det med å gå fra en jobb til en annen gjennom livet, kan vi tenke oss hva vårt kall er? Kall kan, men behøver ikke å bare bety yrke. Den lutherske kallstanken innebærer en omfavelse av hele ens liv som et kall. Dette var i opprør mot middelalderens oppfattelse av kallet. Guds kall, *vocatio Dei*, innebar før reformasjonen at man ble kalt ut av det vanlige livet og inn i et liv i kirkens, og dermed Guds, tjeneste, enten som geistlig eller ved å gå i kloster. Vanlig arbeid ble sett på som noe nedrig og ydmykende - noe som egentlig var ment for de som var ens åndelige, og ofte sosialt, underordnede. Ekke kristne, så å si, ville vie seg til tjeneste for Gud innenfor kirkens og klostrenes rammer. Reformatorene i alminnelighet, og Luther i særdeleshet, tok et oppgjør med denne tanken. I stedet for å skjærme seg for omverdenen, skulle den kristne gå inn i den og tjene Gud i verden. Dette kan på den ene side ses på som en alminneliggjøring av det sakrale, men også som en sakralisering av det allmenne. Ethvert ærlig arbeid som den kristne står i er en del av hans kall – Gud kaller sitt folk til tjeneste for seg og for mennesker i mangfoldige former. Enhver måte man ærer den oppgaven på, blir å følge Guds kall. Man behøver ikke være prest, biskop, pave, nonne eller munk – alle er kalt til tjeneste i verden. Man kan denne dagen fremheve nettopp det hellige i det hverdagslige, fordi Gud har kalt oss til et hellig liv midt i verden.

Teksten er spennende selv om den er kort. Den innbyr til forskjellige refleksjoner og vinklinger. Man ser et tydelig fokus på Jesus, men man har også mulighet til å inkludere oss som mennesker inn i det hele. For vi er kalt ved navn og vi tilhører Gud.

Salmeforslag

086 – Navnet Jesus blekner aldri

083 – Saligheten er oss nær

348 – Born av nåden, høyr no alle

335 – Gud sønn er kommet til oss ned

154 – Sion, pris din saliggjører

434 – Det er navnet ditt jeg roper

Kristi åpenbaringsdag

søndag 5. januar 2020

Jes 60,1–6   Herrens herlighet over deg
Ef 3,1–7   Kristi mysterium
Matt 2,1–12   Vismennene hyller Jesus

Av og til synes vi det er spennende å trykke prekeners som er holdt, og ikke bare rene tekstgjennomganger. Vi håper dette bidraget fra Trond Skard Dokka kan inspirere og glede.

*Prekenen ble holdt på morgenmesse i Ordo Crucis, 05.01.13.
Gudstjenestens tekster: Rom 11,36 og Matt 2,1-12*

- Redaksjonssekretæren

Jul med barnebarn gir naturligvis et voldsomt fokus på å pakke opp all verdens ting: Ivrige fingre flerrer papiret av på jakt etter hva det skjuler. Esker åpnes. Poser spjæres. Det var så opplagt at vi behøvde ikke engang si det. Bare pakk opp, så ser du hva som er inni! Og så fortalte vi voksne om verdens *aller* største julegave. Er poenget med Kristi åpenbaringsdag at vi også skal «pakke ut» Jesus?

Det er utvilsomt mye ved vår julefeiring som er innpakningspapir. Og som vi må ta av, legge bort, se bak. Men er «utpakking» egentlig egnet som grunnmetafor for Kristi åpenbaring?

Teologihistoriens største utpakkingsprosjekt må ha vært 1800-tallets jakt på den historiske Jesus. Jesus var, mente man, opp gjennom kirkehistorien blitt innpakket i så mye dogmer og

from tilbedelse, at det skjulte den virkelige Jesus. Programmet ble følgelig å fjerne all denne innpakningen. Og så plukket man vekk lag for lag av pietisme, ortodoksi, reformasjon, skolastikk og oldkirkelig dogmedannelse. Man ville finne Jesus *bortsett* fra tidlig-kristne legender, *forut* for evangeliens forskjønnende framstilling, ja, forut for troen på ham. Men det gikk, kan man vel si, med dette utpakkingsprosjektet som med Peer Gynts berømmelige jakt etter løkens kjerne. Det ble lite eller ingenting igjen som det var verdt å tro på.

I evangeliens fødsels- og barndomsberetninger er åpenbaringslogikken nærmest den motsatte av utpakking. For både hos Matteus og Lukas åpenbares Kristus når Jesus-barnet innhylles, for ikke å si innpakkes, i tilbedelse.

Blant slike åpenbarende innpakninger står fortellinga om vismennene i en særklasse.

To ting har slått meg ved Matteus' fortelling. Det ene er hvor liten oppmerksomhet som vises barnet i og for seg, det er jo ikke det minste tilløp til beskrivelse av ham. Fokuset på Jesus er overveiende av indirekte karakter. Det er det som på forskjellig måte *omgir* ham og hans fødsel, som viser hvem han er: Profetiene og stjerna som leder fram til ham, men kanskje først og fremst gavene som gis ham.

Det neste slående trekket ved denne fortellinga er hvor merkverdige vismennenes gaver var. Det var jo faktisk en barselvisitt dette, en anledning for praktiske gaver, for barneklær og utstyr, eller mat for en sliten mor. Vel var det å få barn ikke så utstyrskrevene dengang som nå. Men dette var en bortefødsel uten mer utstyr enn foreldrene hadde kunnet bære med seg.

Det fortelles om nybakte pappaer som har troppet opp på fødestua med hockeyspill og bilbane til sin førstefødte. Vismennene synes ikke å ha vært stort mer treffsikre. Gavene deres var ubegripelig kostbare. Men disse kostelighetene fra en verden bortenfor soloppgangen var fullkomment *out of place*.

Og så er det nettopp *disse* gavene som blir åpenbaringsmidler. De åpenbarer ved å være så malplasserte at det omdefinierer hele situasjonen. De er jo gaver for en konge. Når de frambæres for stallens Jesusbarn i tilbedelse, kan de være så upraktiske de bare vil, det de gjør, er å forkynne Jesu herlighet: Hans rike er ikke mindre dyrebart enn gavene, og det favner like vidt som gavenes herkomst. Det rekker fra før solas fødsel. Dette er gaver for den evige himmelkongen.

Vismennene og deres gaver har blitt normdannende. De har fått fast plass i all verdens julekrybber. Og så har de smittet over på andre av de bibelske aktørene: I den kirkelige tradisjonen tok det ikke mange år før også hyrdene begynte å gi gaver til Jesusbarnet.

Fjorten hundreår etter vismennenes tilbedelse hadde Betlehemsengelen lært seg middelengelsk. Sammen med stjerna, vismenn og hyrder opptrådte den nå årvisst i et av seinmiddelalderens mysteriespill.

Denne iscenesettelsen var slik: På en forblåst og iskald hei i Yorkshire passer tre gjeterer sauene sine. Etter mye klage over at været var like surt som kjerringene, og en hysterisk episode med en sauetjuv, legger de tre gjeterne seg endelig til å sove. De vekkes av englesang, Gloria in excelsis: «Ryse hyrd-men heynd!». Gjeterne er forvirret over å våkne i et helt fremmed land, for de la seg jo vitterlig i «Yngland», men de begir seg undrende til Betlehem mens de minnes noen gamle profetier, «*Ecce virgo concipiet a chylde that is nakyd*», og de finner til sist Maria med barnet. Alle lovpriser de den lille i stedeagne og temmelig rustikke former. Og så rekker de fram *sine* gaver: Et par kirsebær, en fugl, og, av alle ting, en tennisball til å leike seg med.

De slår meg ikke uten videre som innertiere, disse gavene heller. Ikke var de til særlig praktisk nytte. Det ville ta år og dag før den nyfødte kunne ha glede av slikt, og det ville uansett ha vært noe prakt å frakte dem tilbake til Nasaret.

Men like interessant er disse gavenes relasjon til *vismennenes* gaver. Mye takket dem var det jo nå, i middelalderen, et etablert

faktum i hele kristenheten at det lille barnet i virkeligheten var himmelkongen. Gjeterne i Yorkshire ga ikke egentlig gaver til en smårolling i usle kår, de kom anstigende til en majestet som for lengst var kronet. Om gjeternes gaver ikke var særlig velvalgte som barselgaver, så var de enda mer malplasserte blant kostelighetene på det etablerte, kongelige gavebordet.

Men også disse gavene åpenbarer ved å ikke passe inn. Der gull, røkelse og myrra hadde pekt på Jesus som konge, postulerer gjeternes gaver at han var en vanlig unge, leiken og lysten på noe godt i munnen. De er gaver som åpenbarer himmelkongens menneskelighet.

Ingen av de to merkverdige gave-settene forandrer ham, han blir ikke rikere av det han får, hverken mer guddommelig av vismennenes eller mer menneskelig av gjeternes. Kirkas tro er tvert om at alle gavene svarer til den han *er*, og til det som med rette *tilkommer* ham. De forandrer ikke *ham*, men vårt *syn* på ham. De åpenbarer hvem han er fordi de alle er gjenskinn av hans eget vesen: Ordet som ble kjød og tok bolig iblant oss.

Vel. Matteus gjør oss til tilhørere. Julekrybbernes vismenn og hyrder er vi tilskuere til. Og så langt har dette vært en tredjepersons-preken. Men kan man nøye seg med slike avstandsblikk på Kristi åpenbaring? Hvordan blir man selv åpenbaringsmottaker?

I tradisjonens svar på dette spørsmål er hjerte-metaforen et fast innslag. Hos Brorson er det *hjertet* som alltid søker til Jesu føderom. Tro dreier seg om «Jesu krybber minne», at det når inn i mitt hjerte. Og dermed snur Brorson hjertemetaforen om: Hjertet er ikke bare en lengtende søker, det er også et sted, en bolig. Lengselen blir en innover-bevegelse. Ikke bare skal hjertet *dit*, til Jesus, Jesus skal også *hit*, for å fødes i mitt hjertes dype grunn.

Begge disse bevegelsene «jeg ut til ham» og «han inn til meg» er viktige, og salmetradisjonen er full av uttrykk for begge. Vårt fromhetsliv kan ikke være noen av dem foruten.

Men det er en annen, eller altså en tredje, hjertemetaforikk som er like viktig, og som ligger nærmere det som særpreger Kristi åpenbaringsdag, dette at *gaver* kan åpenbare hvem Kristus er.

Christina Rossetti's «In the bleak mid-winter» slutter, i Ellingsens oversettelse, med tilsagnet «mitt hjerte skal han få». I originalen har hjertet en enda sterkere betoning, for der er «heart» det aller siste og, i overkant, langtrukne ordet.

Det ligger nær å tolke dette hjertemotivet som sentimentalt føleri. Men er det noe Rossetti selv ikke ville falle på å gi Kristus, så måtte det være sine følelser. Typisk opplevde hun sitt hjerte som ufølsomt inntil det steinharde. Og det er utenkelig at hun brukte «hjerte» som metafor for «personlighetens sentrum» eller noe liknende.

Nærmere Rossetti kommer en når en oppdager at denne salmens hjerte er en *fattigdomsgave*: «What can I give him, poor as I am?» Det er fordi hun hverken har lam eller visdom å gi, ja, ikke engang noe på nivå med enkens skjerv, at hun gir sitt hjerte. Det er ikke en rikdom, men en siste utvei. Hjertet er *next to nothing*.

Denne metaforikken spiller på en annen side ved vårt fysiske hjerte enn det følsomme ved det. Det har jo en slags automatikk ved seg, hjertet, det bare er der, og slår og slår til det stopper. Noe fortjenstfullt er det ikke ved det. Hjertet er det mest u-presterte vi har. Ja, vi kan kanskje ikke engang si at vi *har* det, så begrenset som vårt herredømme over det er. Vi lever jo så å si på hjertets nåde.

Det Rossetti sier, er «Jeg har *ingenting* å gi deg. Derfor gir jeg deg det ved livet mitt som jeg ikke eier, men som eier meg.»

De kostelige og de hverdagslige gavene som åpenbarte Kristus, var ikke noe han ble rikere av, men gaver som allerede, om enn skjult, tilhørte ham. Så også med det hjerte livet vårt avhenger av. Å gi det til ham, er å åpenbare hvem som dypest sett eier den puls som gjør at vi lever. Til forskjell fra gavene fra vismenn og gjetere, åpenbarer denne gaven Kristus fordi den passer til den han er.

Han vi gir vårt hjerte til, har selv et hjerte. «Vi ser deg, barn, og hører Guds hjerteslag på jord.» Slik lyder det i Ellingsens julesalme. Han som er Guds hjertelag mot oss, har opptatt i seg vår sårbare puls.

Og derfor kan Kristi åpenbaring utspille seg som oppdagelse av en hjertenes gjensidighet. Mitt eget slår i takt med hans. Jeg kan *gi* det, for han *har* det. Det er dypt personlig.

Og det er uendelig perspektivutvidende.

For det er jo ikke bare *våre* hjerter som slår i kraft av ham. Bare hør: Hele den skapte verden er full av puls. Døgnet og året har sine rytmer, måltidene sin. Motorene går i firetakt, valsen i tre. Trafikklysene skifter. Klokkene tikker. Det høstes og sås. Ebbe og flo. Skyttelen går, brødet blir eltet med faste tak, og snekkene har sin hvilepuls på fjorden. Livet, ja, hele verden, pulserer. Vi kan rett og slett ikke tenke oss liv uten puls.

Visst er det motsigelser her. Ikke alle rytmer er gode. Mye er bare støy eller off-beat. Katastrofer kommer uten opptakt. Automatvåpen holder et rasende tempo. Slikt kan skygge for at det *er* en livgivende puls i verden - som verden er avhengig av. Den pulsen er Guds eget skapende hjertelag. Det gjelder å ense den, høre den, bak all støy og motsigelse. Og det gjør vi når Kristus blir overrakt slike ting som han deler livspuls med.

For eksempel: Når han mottar gullet som smeden møysommelig har hamret, røkelseskarene som svinger fram og tilbake, myrrasalve strøket med myke, jevne drag. Eller: Kirsebærene som er høstet ett for ett, fuglen med sine synkoperte triller, og ballen som trommer lekent når den spretter bortover gulvet. For fra ham og ved ham og til ham er alle ting.

Her må jeg innrømme at jeg plutselig ble litt rørt da jeg satt og skrev denne prekenen. Slikt kan være et faretruende tegn for en predikant. Jeg følte at ordene hadde noe jeg var usikker på om jeg helt kunne eller ville vedstå meg, en slags fremmedhet. Antakelig har mange av dere som er prester og forkynnere, hatt

slike opplevelser av å bli var en slags distanse til egen tale. Så jeg kom i tvil over om jeg virkelig *mente* de ordene jeg hadde skrevet, og som jeg nå står og sier, om jeg kunne innestå for dem. Jeg har kanskje ikke noe helt godt svar på det spørsmålet. Men kan vi, hundre prosent, innestå for noe som helst her i livet? Og hva ville vår eventuelle inneståelse være verdt? Er våre ord og våre tanker noen gang noe mer enn usikre og skjøre prøveballonger? Kan vi, når vi snakker, håpe på noe bedre enn å peke på en sannhet som er så sterk at den hverken styrkes av at vi innestår for den, eller svekkes av at vi ikke gjør det?

Uansett: Når jeg baler med mine ord om og til Kristus, trøster jeg meg med at det *avgjørende* forholdet til ham er et forhold mellom hjerte og hjerte. Mellom Kristus som fikk vår puls, og vi som har fått hans. *Der* sies det ikke mye. Hver skapning tier. Det innerste i vårt Gudsforhold har et spedbarns ordforråd.

Når vi da, med Rossetti, vil gi Jesus-barnet vårt hjerte, er det ensbetydende med å si:
Velsignet er du Guds sønn. Din er jorden og alt som fyller den. Av ditt eget gir vi deg tilbake.

Ære være Faderen og Sønnen og Helligånden som var, er og blir en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Omtaler

Å finne Gud i feil folk Vedkjenningar frå eit religiøst (men ikkje veldig åndeleg) liv

Nadia Bolz-Weber

Vårt Land forlag, 2019

Eg er ikkje av den typen som hiv meg over teologisk litteratur så fort eg har ein frikveld. Det er sjeldan page-turner-kjensla er påtrengande når eg les faglitteratur. *Å finne Gud i feil folk* er både ein page-turner og ei bok som talte svært tydeleg inn i mitt eige liv.

Nadia Bolz-Weber skriv folkeleg (språkleg sett) og engasjerande om teologiske emne. Boka er delt inn i 19 kapittel som alle tek for seg ei historie frå hennar eige liv. Desse glimta eller historiene blir knytt saman med sentrale teologiske tema som påskefeiring, faste, allehelgensdag, moral, synd, oskeonsdag, langfredag, jul, jomfru Maria osv. Ho bruker både seg sjølv og historier om andre menneske for å få fram poenga sine. Slik får vi også innblikk i kva kyrkjelyd ho er knytt til. Dei fleste vil nok synast det er ei i overkant brokete forsamling, leia av ein i overkant tatovert prest.

I starten av boka kjente eg at eg blei utfordra av språket og den uhøvla tonen. Den sjarmerande, indre «var no dette nødvendig, då»-kjensla kom ganske fort; eg er oppdregen med at banning er synd. Men denne tøffe og annleise tonen var også noko av det eg likte best med boka. Kven kan ikkje tenka seg å lesa ei teologisk bok som til tider framstår som ho er skriven av Ragnar Hovland eller Agnes Ravatn? Som her: «*Det bruker å vere slik at ting eg*

har gløymt, gir seg til kjenne på same tid. Som om bilnøklane, det å ringje nokon tilbake, fødselsdagen til far min og namnet på frisøren min har tilhaldsstad i det same mørke hjørnet i minnet mitt, der dei står og røykjer og fortel kvarandre vitsar heilt til dei synest det er på tide å dukke opp.» (s. 237)

Hegelin Waldal skal ha all mogleg ros for god og fengjande omsetjing, og Vårt Land forlag skal ha all mogleg ros for å gidde å gi ut ei slik bok på nynorsk. Vanlegvis liker eg ikkje å kommentera på målform, for eg tenker det burde vera det same kva for målform boka er skriven på (i alle fall fordi boka i stor grad kjem til å bli lest av menneske (prestar) med minst seks års utdanning som sikkert ikkje heng seg opp i målform). Akkurat denne boka kler likevel uvanleg godt å vera omsett til nynorsk. Det råde, uhøvla språket går i alle fall rett heim hjå meg, og måten Bolz-Weber skildrar både seg sjølv, sitt eige liv og menneska ho møter, er som å høyra ein middels sarkastisk vestlending som snakkar ned både seg sjølv og andre (og det er noko av det mest morosame eg veit), og som dermed får fram kor uendeleg stor bruk vi har for nåden. Noko av det gode med denne boka er at den nettopp femnar heile livet; Det fine, det stygge og det styggfine. Bolz-Weber er ikkje redd for å ta i nokon av delane. Så skal det seiast: Ein treng sjølvsagt ikkje vera prest for å lesa denne boka. Ein kvar som er ein del av ein kyrkjelyd, vil ha glede av boka, for ikkje å snakka om alle dei som ikkje finn seg heilt til rette i kyrkjelyden. Og ein kvar som er ein del av ein kyrkjelyd må berre håpa at presten deira les boka.

Og så var det teologien. Den vidunderlege, lysande, levande, forankra teologien som skin så sterkt på kvar einaste side i denne boka. Som saman med både språket og historiene som blir fortalt, syr saman ein heilt ny måte å tenka om både tru, religion og kyrkjelyd, forankra i eldgamle tankar og sanningar. Og det beste med det er at det er ikkje historier som tar motet frå meg, men situasjonar og tankar som lett kan overførast til mitt eige arbeid i min eigen kyrkjelyd, til forkynninga mi og til mitt eige liv, ikkje minst. Det er mogleg at Nadia Bolz-Weber har eit språk som utfordrar og eit ytre som for enkelte, uansett kor «open minded» ein synest ein er, framstår som u-prestete. Men teologien ho

presenterer, hentar sitt lys frå heilt sentrale bibelske sanningar og, ikkje minst, frå den eldgamle påskelovsongen, *Exsultet* frå så langt tilbake som 300-talet. Fleire av kapitla avsluttar med sitat frå påskelovsongen. Nettopp dette at ho forankrar det ho seier så langt tilbake, samstundes som det er knytt til hendingar i det daglege, gjer at eg kan kjenna at det femner livet mitt og trua mi, også. Det er ikkje kult, enkelt eller moderne, det er gamalt og solid! Eg blir til dømes svært bevega av korleis påskelyset blir brukt som symbol på oss menneske. I kyrkjelyden der Bolz-Weber er prest, bruker dei gamle lysrestar til å støypa påskelyset, og forfatternen skriv fylgjande: «...eg la merke til at sjølv om flekkene av nedbrende restar frå fjorårsløysa var synlege djupt inne i voksen, var sidene glatte og reine og kvite. Eg tenkte: Dette med å kome saman for å leve og fortelje og bli lagde inn i historia om Jesus, kva er det om ikkje ei historie om å bli smelta om og forma på nytt?» (s. 246.)

Det er definitivt ingen lettvinde teologiske løysingar som blir presentert i boka. Fellesskapet blir løfta fram som redninga for oss menneske. «*Slik at vi kan stå saman under korset og peike på evangelia. Eit evangelium som Bonhoeffer seier er «oppriktig vanskeleg for dei fromme å forstå. Fordi denne nåden konfronterer oss med sanninga som seier: Du er ein syndar, ein stor, fortvila syndar, kom no som den syndaren du er, til ein Gud som elsker deg».* Gud vil ha deg, i all di uperfekte, skakke, lysande prakt. Det var kanskje ingen som sa dette til Judas etter at han hadde rota det inn i helvete til.» (s. 219) Fellesskapet gir oss ein sjanse, seier Bolz-Weber, til å fortelja kvarandre at vi er elska av Gud.

Ikkje minst skriv Bolz-Weber noko om si eiga rolle som prest: at også ho treng nåde, tilgjeving, at ho ikkje alltid strekk til, at også prestar treng å vera ein del av eit nådefullt fellesskap. Hennar liv vitnar i sin heilskap om behovet for nåde og nye sjansar, akkurat som livet til dei fleste av oss, og kanskje nettopp derfor talar ho så sterkt om at nåden og velsigninga eine og aleine kjem frå Gud. Inn i våre liv. «*Ikkje ein einaste gong skanna Jesus forsamlinga for å finne det beste dømet på eit gudfryktig levesett for så å sende ut den personen for å fortelje om seg sjølv til andre. Jesus*

sende alltid ut dei som snubla og synda.» Ein sentral del av mi teologiske forståing, som eg først dei siste åra har vore i stand til å komma ut av (ja, eg er kanskje litt treg!) er at det er så mange ting vi ikkje skal. Vi skal ikkje banna, vi skal vera gode rollemodellar, vi skal ha reine hender, vi skal ditt og vi skal ikkje datt. Det er eit heilt fjell av ting vi ikkje skal, og det fjellet er umogleg å komma over. Dette fjellet kan til tider stenga for utsikta til nåden, fordi det er så mykje som er gale, synd, feil. Boka er frigjerande å lesa fordi den gjer oss alle til menneske som har bruk for Guds nåde. Ikkje fordi Gud sit og held rekneskap med godt og gale i liva våre, men fordi vi som heile menneske er elska av Gud: *«Svakheitene dykkar er fruktbar jord for ein tilgivande gud som skaper noko nytt og vakkert», så tenk aldri at det du har å by på, berre er det du er flink til. Slik er det å vera lutheranar.»* Om vi ser oss rundt, kven klarer vel å leva eit liv der vi skal gjera oss verdige til å motta nåden? Og kva var vitsen med Jesus om vi kunne klara det sjølv? *«Å vere ein del av Kristi besynderlege kongedøme handlar meir om å vere tørst og så få vatn av nokon du ikkje ein gong liker, enn det handlar om å blankpolere di eiga krone.»* Som kristne er vi ikkje moralens vaktarar. Vi er fridommens faneberarar, til alle folk, og til oss sjølve.

Eg veit at eg ikkje kjem til å vera prest på same måte etter å ha lest denne boka. Eg veit at ho forandra viktige sider ved min tanke og min teologi i den augneblinken eg leste ho. Og eg veit at det ikkje er ein inspirasjon som går over, men som vil prega meg resten av livet. Les for å bli begeistra, provosert, fornya eller irritert, glad eller trist. Men for all del: Les!

Aktuelt

Rosemarie Köhn 80 år

Ei lita jente i hvit kjole og sløyfe i håret, står i midt i ruinene av ei ødelagt kirke. Jenta er Rosemarie Köhn. Ruinen er barndomskirka der hun vokste opp i den lille byen Rathenow, ikke lang fra Berlin. Midt i alle ødeleggelsene har det grodd fram et tre. Det lyser grønt av håp i mørket.

Maleriet med dette motivet, henger på veggen i bispegården i Hamar. Rosemarie Köhn måtte flykte fra Hitlers Tyskland, og kom til Norge med mora si i 1945.

Den vesle jenta, skulle bli ei historisk foregangskvinne som brøt grensene, og åpna kirkedørene. Gjennom væremåten sin, og en faglig tyngde, formidla Rosemarie Köhn kjærlighetsbudskapet på en helt unik måte.

«Noen må gå foran» het festskriftet som ble gitt ut da Rosemarie Köhn gikk av som biskop for Hamar bispedømme i oktober i 2006. Uredd gikk hun foran. Hun var av de første kvinner som ble ordinert til prestedtjeneste. Hun var den første kvinne som ble rektor for Det praktisk-teologiske seminar ved Universitetet i Oslo. Hun gikk foran og ble i 1993 Nordens første kvinnelige biskop.

Med dette, gikk en drøm i oppfyllelse, om at likeverd og likestilling skulle gjenspeiles i kirkas ledelse. Slik er hun ikke bare en person. Hun er et fenomen, og et historisk punkt.

Foran gikk hun også, da hun gjeninnsatte en prest som hadde inngått partnerskap, i tjeneste. Det begrunna hun med: «sannheten tro i kjærlighet.» Gjennom den såkalte «Siri Sunde-saka» viste hun at Kristus-kjærligheten var større enn alt, og at det hellige kirkerommet var for alle.

Biskop Rosemarie Köhn gjorde kirkas budskap synlig og tydelig, slik at folk følte seg både bekrefta og styrka.

Hun gjorde stort inntrykk på folk.

En gang da biskop Rose var på visitas, ville hun gjerne ha nattverd på visitasgudstjenesten i en menighet der det sjeldent kom folk til nattverd. Når Rose var der, kom nesten hele menigheten frem. Forklaringa fikk hun etter gudstjenesten av en av de fremmøtte: «Vi kommer når du er her, skjønner du. For du tror på oss».

Mange spør etter Rose, og deler minner de har med henne fra gudstjenester, visitaser og kirkejubileer, fra barne-TV og fra foredrag. Med et åpent nærvær kunne Rose snakke om temaer som Børs og katedral-, om lederskap og menneskesyn, om kulturhus og idrettshaller med spørsmål som; - Hvor skal sjelen bo? Eller, - hvorfor kan ikke Gud kalles for mor?

Hun snakket om toleranse, at å leve er mer enn å overleve, om gudsbilder, om omsorg og nærhet i aldringsprosessen og om pilegrimen i fortid og nåtid.

Hun åpna kirkedørene for de som ikke hadde følt seg hjemme i kirka. Hun viste selv et enormt mot, men hun ga også mot til andre. Rosemarie Köhn var biskopen som åpnet alt opp, og det har gitt ringvirkninger i kirke og samfunn helt frem til i dag.

Seks år gamle Rose, kom til Norge etter en dramatisk flukt. Det eneste hun fikk med seg, var dokkesenga si. Den vesle senga står i dag i det store møterommet i bispegården, og forteller historien om flyktningen som ble Nordens første kvinnelige biskop.

Søndag 20. oktober fyller Rosemarie Köhn 80.

Uten hennes liv og virke, hadde både kirka og samfunnet vårt vært annerledes.

Gratulerer med dagen!

Folk på fakultetet

Anne Katrine de Hemmer Gudme

Presentasjon

Navn: Anne Katrine de Hemmer Gudme

Tittel: Førsteamanuensis

Fagområde: Det gamle testamentes eksegesi

Ansatt på TF fra august 2019

Siste publikasjon: "Liquid Life: Blood, Life and Conceptual Metaphors in the Hebrew Bible and the Ancient Near East".

Language, Cognition, and Biblical Exegesis: Interpreting Minds.

Edited by Ronit Nikolsky, Istvan Czachesz, Frederick Tappenden and Tamas Biro. Bloomsbury Academic, pp. 63-70, 2019.

- Hva er din faglige bakgrunn?

- Jeg har en ph.d. i gammeltestamentlig eksegese fra det teologiske fakultet i København (2011), og jeg har en kandidatgrad i teologi fra samme sted (2007). Derudover har jeg læst assyriologi på bachelorniveau i København (1999-2001), og jeg har suppleret min teologiske uddannelse med enkeltfag i semitiske oldtidsprog (fx ugaritisk og aramæisk) og med lidt arkæologisk basistræning og feltarbejde.

- Hva jobbet du med før du begynte her?

- Et job, der på mange måder minder utrolig meget om mit nuværende job på TF. Jeg var lektor (svarer til førsteamanuensis) i Det Gamle Testaments Eksegese på det Teologiske Fakultet i København.

- Hva jobber du med nå?

- Jeg forsker og underviser i fortolkning af Det Gamle Testamente og i nærorientalsk religionshistorie i det første årtusinde f.Kr.

- Hva engasjerer deg mest innen fagfeltet ditt?

- Jeg er, og har altid været, vældig optaget af ritualers rolle og funktion i Det Gamle Testamente. Jeg skrev min ph.d. om offerpraksis og om at give gaver til guder, dvs. med et fokus på specifikt religiøse ritualer, men her i de senere år er jeg blevet mere og mere optaget af sociale ritualer, såsom gæstfrihed og måltider. Jeg er ved at skrive en bog om gæstfrihed i Det Gamle Testamente, og så arbejder jeg med køn og kønsroller i Det Gamle Testamente og med mad og drikke i Bibelen. I forhold til sidstnævnte, mad og drikke i Bibelen, er jeg både interesseret i den måde, hvorpå de bibelske forfattere bruger mad og drikke til at udtrykke identitet med i deres tekster, men jeg er også blevet mere og mere interesseret i den bibelske mads receptionshistorie i fx bibelkøgebøger og menighedsarrangementer, hvor der er bibelsk mad på menuen.

- På hvilken måde kan din forskning være vigtig for prester som arbejder i Den norske kirke?

- Helt overordnet set er min forskning med til at gøre os klogere på Det Gamle Testamente og det betydningsunivers, som teksterne er en del af, og det kan vi vist godt alle sammen have brug for, for Det Gamle Testamente er altså af og til en temmelig gådefuld, eksotisk og fremmedartet tekst for nutidige læsere.

Samtidig tror jeg, at mine specifikke interesser fx i kønsaspekter i Det Gamle Testamente, i ritualers betydning og funktion og i alt det der med maden kan tænkes at have særlig interesse for prester og andre, der arbejder i Den norske kirke. Det er jo netop temaer, der er relevante i kirkelivet og i forkyndelsen. Jeg har deltaget i adskillige arrangementer og foredragsaftener om køn, mad og ritualer i dansk kirkeregi, og jeg håber, at der også er norske prester, der har lyst til at samarbejde med mig, når de opdager, at jeg er her i Norge.

Sola Literatura

Harry Potter and the Deathly Hallows

J. K. Rowling

Jeg husker fremdeles første gang jeg leste Harry Potter. Jeg gikk i syvende klasse på barneskolen, og dette var den siste boka som skulle dumpe ned i postkassa fra Bokklubbens Barn. Jeg freste gjennom den i den den grønne ørelappstolen i hjørnet i stua, men bena godt trukket under meg og store øyne. Det var så spennende at jeg ikke klarte å legge den fra meg, selv med sommer og godt vær utenfor.

Jeg lurer på om jeg husker den første boka så utrolig godt, fordi jeg husker den ENORME skuffelsen over slutten. For i motsetning til alle tidligere bøker jeg hadde lest til da, så endte det ikke godt! Det følte ikke ferdig, som om jeg var snytt for noe. Lettelsen var derfor stor da jeg skjønnte at det skulle komme mer. Og slik startet ti år med venting på at bøkene skulle komme.

Jeg er en av de heldige som har fått bli voksen med denne bokserien. En serie som begynte for barn, men ble både mørkere og mer voksen etterhvert som Harry Potter selv ble eldre. For fortellingen om Harry Potter er ikke bare en eventyrbok om magi og trollmenn. Det er en fortelling om politiske og sosiale aspekter, som menneskerettsspørsmål, autoritet og maktkritikk, krig, fordommer, diskriminering, stat og styre.

Harry Potter – en lyngjennomgang

Harry Potter er en bokserie på syv bøker, om den foreldreløse trollmannsgutten Harry Potter og hans kamp mot den onde trollmannen Voldemort. Voldemort drepte foreldrene til Harry da han var et år gammel, men idet han forsøker å drepe Harry, skjer det noe galt og Voldemort forsvinner.

Bøkene følger Harry og vennene hans på trollmannsskolen Hogwarts, og hver bok er ett år på skolen. Denne skolen, samt det faktum at det finnes magi, er skjult for vanlige mennesker, også kalt muggles. Gjennom de syv bøkene ser vi hvordan Voldemort gradvis kommer mer tilbake til makten. Målet for Voldemort, foruten makt, er udødelighet. I tillegg har Voldemort et sterkt hierarkisk syn på trollmenn og vesenene i den magiske verden. Det skriver jeg om nedenfor.

En gjennomgangstema i alle de bøkene er kjærlighet. I følge rektoren på Hogwarts, Professor Dumbledore, er kjærlighet årsaken til at Harry overlevde Voldemorts drapsforsøk. Og kjærlighet er mye av grunnen til at Voldemort flere ganger i løpet av bøkene mislykkes i å drepe Harry. Men ta det med ro. Voldemort klarer det ikke, og det ender godt. Faktisk er den aller siste setning i den siste boka rett og slett: «All was well».

Diskriminering i Deathly Hallows

Den siste boka i serien heter «Harry Potter and the Deathly Hallows». Det er mange ting man kunne trukket frem både i serien som helhet, og den siste boken. Men i siste boka er det særlig et tema jeg synes fortjener mer oppmerksomhet. Og det er tematikken rundt diskriminering.

Diskriminering er et tema i hele serien, men det er i siste boken det kommer tydeligst frem, fordi her har Voldemort kommet til makt. Han har ført en krig han i all hovedsak har vunnet. Tilhengerne til Lord Voldemort har tatt over skolen Harry Potter har gått på, departementet og avisen. Gjennom boka hører Harry fortellinger om drap av trollmenn og ikke-trollmenn, og om mennesker som bare forsvinner.

En av konsekvensene av at Voldemorts tilhengere har tatt over departementet, er at det innføres nye lover. Og en av de mest drastiske lovendringene handler om å få has på de trollmennene som ikke har rent blod.

Rent og urent

For trollmenn er delt i tre ulike blodtyper: pure-blood, half-blood og muggle-born. Pure-blood er de som er født av foreldre som begge var trollmenn. Half-blood er de som hadde én foreldre som var trollmann og én foreldre som ikke var det. Tilslutt er det Muggle-born. En muggle-born trollmann er en trollmann født av ikke-magiske foreldre. Og en av Harrys nærmeste venner, Hermione, er muggle-born.

Voldemort mener det er et hierarki mellom trollmenn, og under hans regime får dette store konsekvenser. Voldemort tilhengere tror at det å komme fra en pure-blood familie gir trollmannen mer talent, evner, og ikke minst verdi. I den syvende boken utsteder derfor departementet en ny lov, som pålegger alle muggle-borns til å komme til avhør til det nyopprettede registreringskommisjonen:

The Ministry of Magic is undertaking a survey of so-called "Muggle-borns," the better to understand how they came to possess magical secrets. Recent research undertaken by the Department of Mysteries reveals that magic can only be passed from person to person when Wizards reproduce. Where no proven Wizarding ancestry exists, therefore, the so-called Muggle-born is likely to have obtained magical power by theft or force. The Ministry is determined to root out such usurpers of magical power.

Kommisjonen hevder altså at det ikke er mulig å være trollmann om du ikke kommer fra en trollmannsfamilie. Rettssakene som holdes er et spill for galleriet, og de som kommer inn blir satt i fengsel. Mange mistet også livet, enten i fengslet eller på rømmen. For å fange opp de som forsøker å rømme blir det også opprett en eget «politistyrke», kalt Snatchers, for å finne de som gjemmer seg og de som forsøker å hjelpe muggle-borns.

Harry Potter og nazisme

I litteraturen om Harry Potter-serien er Voldemort blitt sammenlignet med Hitler. Tilhengerne til Voldemort, som overtok styret av hele trollmannverden, ønsker å eliminere muggle-borns. Det er skremmende likheter mellom behandlingen av muggle-borns i Harry Potters siste bok og behandlingen av jøder av naziregiment på 1930-tallet. Andre har sammenliknet det med diskriminering av mørkhudete og white privilegie.

Uansett hvor man finner de sterkeste historiske paralleller, bygger Voldemorts fokus på hierarki og rent blod på en elitistisk ideologi. Denne typen ideologi blir kritisert gjennom hele Harry Potter-serien, og diskriminering presenteres som noe som skjer på grunn av uvitenhet, arroganse, og feilaktige forestillinger.

Fortellingen om diskriminering og maktkritikk er like aktuell i dag som i Harry Potter. Forfatteren sa selv i et intervju om boka: *«I think you can see in the Ministry even before it's taken over, there are parallels to regimes we all know and love»*. Og videre sier hun også *“You should question authority and you should not assume that the establishment or the press tells you all of the truth.”*

Har du ikke lest boka, sa du?

Harry Potter er nok et eksempel på at nei, det holder faktisk ikke å se filmene. Særlig fra den fjerde boka er dette bøker like mye for voksne som for barn. Det er rasende godt skrevet. Det er spennende og det er en god historie. En sterk anbefaling fra Ragnhild 12 år i den grønne ørelappstolen i hjørnet i stua en varmsommerdag i 1998. Jeg gir stafettpinnen for Sola Literatura videre til May Line Angell, sokneprest i Tromsøysund menighet.